

ИЗЛОЖБЕНИ КАТАЛОЗИ

2

НАРОДНИ МУЗЕЈ - ЧАЧАК

Радивоје Бојовић

ВОЈВОДА СТЕПА СТЕПАНОВИЋ

1856-1929

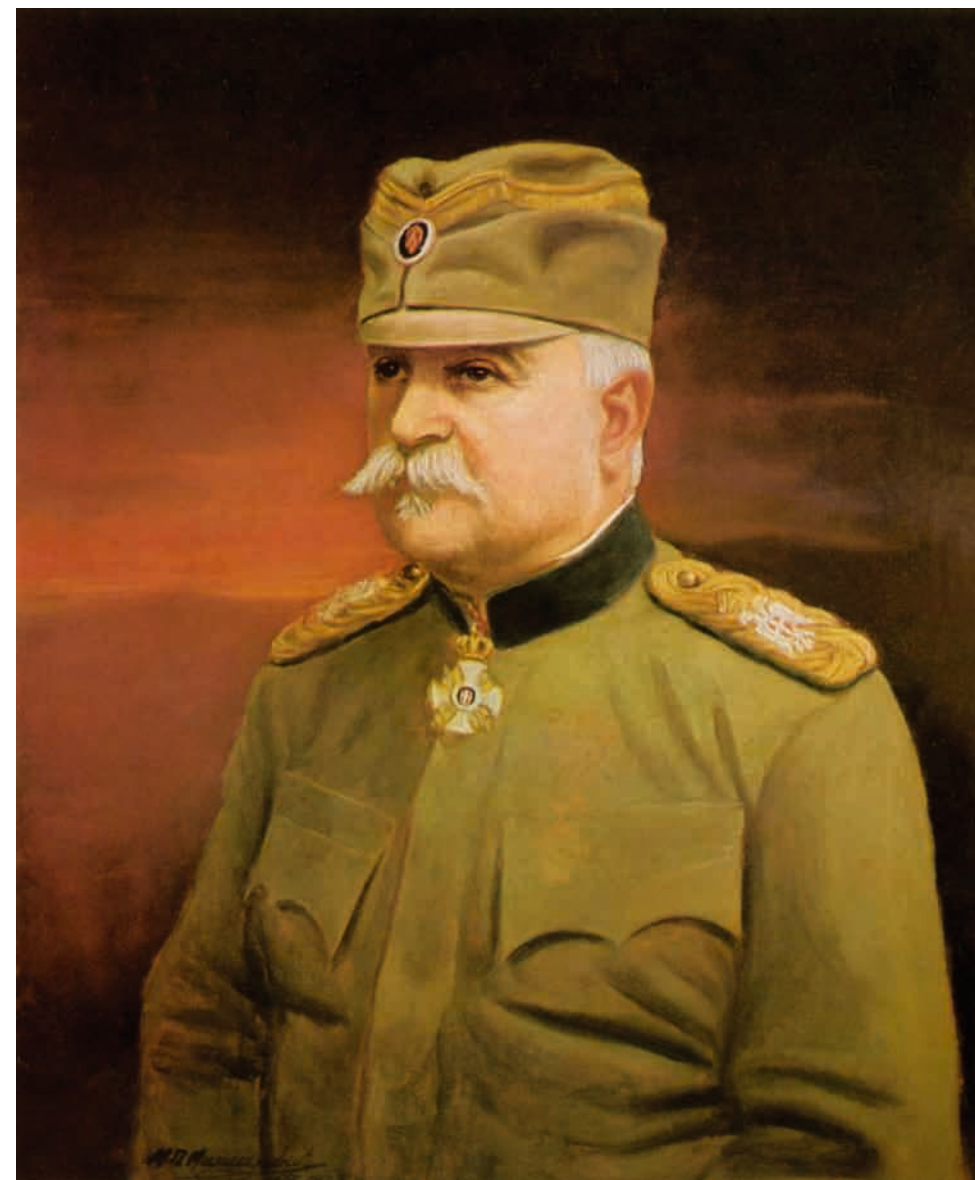

КАТАЛОГ ИЗЛОЖБЕ

ЧАЧАК, 2006.

САДРЖАЈ

Војвода Степа Степановић (1856–1929)	7
Каталог	17
Писма и одговори	53
Резиме	79

105. Војвода Степа Степановић, рад Милутина П. Михаиловића (1927)

*“Из народа сам поникао;
он ме је начинио оно што сам;
морам се покорити његовој вољи
и служити му до последњег даха.”*

Пола века беспрекорне официрске службе војводе Степе Степановића припада времену изградње модерне српске државе, која се у његово време борила за независност, ослобођење и уједињење. Школовао се у Артиљеријској школи и на бојном пољу, службовао у малим гарнизонима и највишим штабовима, командовао пуних шест година армијом у великим победама српске војске. Његове заповести, издате на бојном пољу у току шест ратова, различито су процењиване као део ратног искуства, али сјај победа на Церу и Добром пољу никада није потамнео.

Војвода Степа Степановић рођен је 11. марта 1856. у селу Кумодраж код Београда. За официрски позив определио се после петог разреда гимназије и као одличан ђак уписао се 1874. у Артиљеријску школу. Школовање питомаца XI класе прекинули су ратови за ослобођење и независност 1876-1878. године. У Првом српско-турском рату 1876, у чину питомца-наредника, био је ордонанс официр у штабу Шумадијске дивизије, а затим у штабу 4. корпуса. Учествовао је у борбама на Грамади, Бабиној глави, Пандиралу, Рсавцима, Курилову, Радевцима, Шиљеговцу и испред Крушевца. О “галопену”

4

Степи Степановићу, у борбама на Бабиној глави, остала је забелешка: "Врло вредан и добро јахао." За време битке на Ђунису, када је као ордонанс пуковника Хорватовића 29. октобра 1876. наишао на празне ровове на глоговачким висовима, између Црквине и Сушице, "прихватио је команду над растуреним батаљонима, нешто од њих скупио и одржао се у положају." У овој борби стекао је своје прво одликовање, Сребрну медаљу за храброст. Чин поручника добио је 22. децембра 1876. године и био одређен за "ордонанс официра" Тимочком корпусу. Одавде је убрзо придодат стајаћој војсци, најпре за водника, а у августу 1877. одређен је за "субалтера" у крагујевачком Комбинованом батаљону.

У Другом српско-турском рату, средином децембра 1877. године, командовао је обилазним одредом на Добродолским висовима. Бочном ватром по непријатељским положајима на Нишору онемогућио је даљи опстанак Турака у Пироту. Због тога што је "први улетео у турски ров на челу обилазног одреда", одликован је руским Орденом Светог Станислава са мачевима III реда, који је од свих декорација највише волео. У наступању према Нишу командовао је корпусном побочницом преко Суве планине. Био је командант полубатаљона 9. јануара 1878. године, у борби око турских утврђења на Горици, које су Крагујевчани заузели на јуриш. За заслуге у последњим биткама, потпоручник Степановић одликован је Златном медаљом за храброст. За време наступања Грделичком клисуром, учествовао је у борби код Мирошевца и командовао претходницом Ветерничке колоне. Затим, "као командир одабране чете Краг[ујевачке] бригаде, продирући клисуром ветерничком и планином Гурибабом, подигао је и наоружао устанак пољанички и борио се на Девотину пред Врањом отевши Гоч и заузевши Девотин." Турци су одступили у правцу Врања.

17

У току рата, потпоручник Степановић је у неколико наврата добијао самосталну команду и постављене задатке успешно извршавао, испољавајући изузетну личну храброст и велики старешински утицај на своје војнике. Био је: "Здрав, лак, врло окретан и за пољску службу у рату употребљив. Добар стрелац, јахач, пливач и гимнастичар. Карактера чврстог, поузданог и одважног. За самостално командовање може му се чета поверити." За заслуге у рату одликован је Орденом Таковског крста V реда.

У марту 1878. преведен је у 4. чету I батаљона стајаће војске за водника. На служби је био "врло ревностан и тачан. Правила службе зна добро и има начина да их на млађе пренесе. Према млађима строг, према старијима учтив и послушан, према равнима поносит." У октобру се са својом класом вратио у школске клупе Војне академије, да заврши започето школовање. За време школског распуста 1879. године, био је прикомандован на службу у пионирски батаљон. Војну академију завршио је 1880. као 14. у рангу и упућен је на водничку дужност у V батаљон стајаће војске. Капетан Лазар Мишић је запазио да "даровитост највише показује у општој, а посебице у историји српског народа."

Успон у служби, започет у знаку највиших признања за ратне заслуге на бојном пољу, наставио се уобичајеним током кроз мирнодопску службу на дужности водника и ађутанта батаљона. "Службу врши тачно и ревносно по природном нагону." Као потпоручник био је заменик судије у Војном суду за Гарнизон крагујевачки и II шумадијску дивизију. У чин поручника унапређен је 1. новембра 1882. Током службовања у ужичком гарнизону оцењено је да препоруку "потпуно заслужује" и да по потреби може самостално да управља четом. "Егзерцирна и остала правила зна врло добро и има начина да их

на млађе пренесе." Као ађутант Шумадијске пуковске команде у Крагујевцу био је "стрелац, гимнастичар, пливач и јахач врло добар", па је, поред редовне дужности, предавао телесно и војно вежбање у крагујевачкој гимназији од фебруара 1883. до краја следеће школске године. У оцени за 1883. каже се да је "даровит, чврста, отворена, постојана и предузимљива карактера. Нарави оштре. Зрело резонира. Има врло добре појмове о војним стварима. Здрав, крепак и окретан, потпуно способан за службу у рову и пољу. Стрелац, гимнастичар, пливач и јахач врло добар. Врло разборит и решителан. У свима правилима толико способности има да потпуно може са батаљоном командовати како у погледу егзерцирном и административном тако и тактичком. Врло тачан и ревностан."

У приватном животу Степа Степановић био је "карактера чистог и отвореног. Дружи се са друговима и грађанима отличним. Према млађима је ван службе примерен, према равнима дружеван, а према старијима смотрен и пристојан." Претпостављене старешине су често истицале да је "нарави доста напрасите." Био је скромног материјалног стања, јер поред официрске плате није имао других прихода. Ипак је оцењено да "движе се у границама свога прихода. Плата му се за дуг не одбија. Одева се врло чисто и уљудно." За време службовања у Крагујевцу, оженио се 1881. године Јеленом, ћерком среског начелника Велисава Миловановића.

Имали су двоје деце, ћерке Милицу и Даницу. Слободно време посветио је породици и стручном усавршавању, јер "за веће изобраење, а нарочито у фронтној служби спреман је и има воље." У његовим настојањима да прошири своја знања, само у страним језицима

није било значајнијег напретка. "Товори нижим стилем мађарски, служи се немачки, а чита и пише неправилно француски."

У рату са Бугарском 1885-1886, као командант 1. батаљона XII пука није стекао неко веће командантско искуство, али су му утисци са фронта и са торпедског курса у Нишу, на који је отишао одмах после закључења примирја, остали дубоко урезани у сећању. Учествовао је у борбама код Врапче, на Сливници и Драгоманским висовима. За "заслуге стечене у борби пред непријатељем" одликован је Медаљом за војничке врлине. Предлог за унапређење за ратне заслуге краљ није усвојио. Пошто је неколико година врло успешно командовао четом, упућен је јануара 1886. у Ниш, у школу за руковање торпедима. За време тромесечног курса командовао је школском четом, радио на преводу "Правила за руковање торпедима", написао "Правила за егзерцир вода и дивизиона" и "Правило за јединачну обуку торпеда". Крајем 1886, са дужности команданта чете у X пуку у Крагујевцу ступио је на припрему за генералштабну струку. Исте године је "полагао испит за чин пешадијског капетана. Није падао ни понављао ни један предмет". Пошто је постао приправник у Главном генералштабу, Степа Степановић је као топомер радио на премеравању секција

7 Свилајнац, Јагодина (1886), Жабаре, Горњачка клисура и, делом, Пожареваца и Смедерево (1887), ради израде генералштабне карте Краљевине Србије. Службу је вршио "врло тачно, поуздано и из сопствене побуде. Добро јаше и из пушке гађа." Као ађутант Главног генералштаба полагао је почетком априла 1889. испит за чин генералштабног капетана. Био је ослобођен практичног дела

испита, пошто је показао врло добар успех на командантском путовању. Поред врло добре испитне оцене остала је и белешка председника комисије, пуковника Јована Мишковића, да је “бистар, решив, поуздан и пргав.” У знак “краљевског благовољења” одликован је Орденом Таковског крста IV реда.

Капетан Степа Степановић је у генералштабну струку преведен 5. априла 1889, те је отпутовао на дужност начелника генералштаба Дринске дивизијске области. У команди је одмах запажено да “старије слуша и подпомаже усрдно, млађима заповеда озбиљно; врло ваљандруг.” На дужности начелника остао је до 1895, са прекидом од годину дана, када као капетан I класе прелази на дужност у Пожешки гарнизон. Петим батаљоном “командовао је врло успешно. Разуме врло добро и трупну и административну службу. Као шеф дивизијског штаба отправљао послове на потпуно задовољство. Уопште као официр врло спреман и ради на своме даљем усавршавању.”

После преласка у генералштабну струку и унапређења у чин мајора 1893, био је у могућности да оствари значајнији утицај на изградњу модерне војне организације Србије. Био је “у својим решењима и погледима чврст и сталан.” Удео Степе Степановића огледа се, пре свега, кроз његов лични утицај у командама и установама где је био на дужности. На маневрима Дунавске и Шумадијске дивизије, септембра 1895, био је судија. Из Ваљева је премештен за команданта VII батаљона у Београд, а затим, као даровит и добро образован официр, за шефа Генералштабног одсека Општевојног одељења Министарства војног. У служби је био “врло строг и поуздан, а у приватности врло уздржљив и одмерен.” На овој дужности, поред препоручљиве оцене, одликован је Орденом Белог орла V реда.

Степа Степановић унапређен је у чин генералштабног потпуковника 1897. и примио

дужност команданта VI пешадијског пука. На крају 1898, приликом инспекцијског прегледа, добио је следећу оцену: “Командант пука у тактичком руковођењу пуком потпуно изграђен [...] Пук је на команданта учинио у опште добар утисак.” Изузетну наклоност трупној служби показивао је и на маневрима, који су у то време организовани. На предлог министра војног одликован Орденом Таковског крста

III реда, а официри су му поклонили сабљу са посветом. На маневрима Шумадијске и Моравске дивизије 1898. командовао је пешадијском бригадом. Из VI пука премештен је за вршиоца дужности начелника генералштабног одељења Команде активне војске, а затим у Министарство војно. Као вршилац дужности начелника Општевојног одељења био је уредник “Службеног војног листа”. Истог дана када је објављена веридба краља Александра Обреновића, 25. јула 1900, пуковник Степа Степановић је разрешен дужности начелника одељења у министарству.

Рад Степе Степановића у испитним комисијама за официрске чиновне и на Војној академији представља посебно интересантно подручје. Његов утицај на стручно усавршавање официра осећао се у годинама када се пуковник Радомир Путник налази ван активне службе, али, пошто није објављивао своје радове, он је углавном трајао колико и његово непосредно ангажовање на овим пословима. Први пут постављен је за привременог члана сталне испитне комисије за официрске чиновне у јесен 1895. године. После две године примио је дужност хонорарног професора Војне академије. Предавао је на Нижој и Вишој школи Историју ратне вештине и био члан Савета академије. Држао је занимљива предавања о Наполеоновим ратовима 1805. и Пруско-аустријском рату 1866. Поред тога, био је заменик, а 1898. редовни члан испитне комисије за чин мајора. Док је био начелник Генералштабног одељења Команде активне војске, учествовао је у раду

генералштабне комисије. По преласку у Министарство војно, постављен је за редовног члана испитне комисије за чин артиљеријско-техничког и санитетског мајора, а 1900. за заменика члана сталне испитне комисије за чин пешадијског, коњичког, артиљеријског и инжињерског мајора. Као помоћник начелника штаба Команде активне војске, касније Главног генералштаба, био је члан генералштабне комисије, а у новембру 1902. она је радила под његовим руководством. На испиту за чин генералштабног мајора питао је “Историју ратова”. Руководио је бројним генералштабним путовањима слушаца Више школе Војне академије и приправника за генералштабну струку и држао врло садржајне критике решења постављених задатака. Крајем године поново је постао професор Више школе Војне академије за предмет “Ратна историја са стратегијом”. На Вишем курсу Војне академије предавао је “Наполеонов рат 1805.” Био је уредник часописа “Ратник” од маја 1902. до јуна 1903. У специфичним околностима испољавао је свој утицај на васпитање официрског и војничког кадра, као члан Војно-дисциплинског суда за 1898. и 1902. годину.

Повратак у трупу уследио је са именовањем за команданта пешадијске бригаде, најпре Дринске, а затим Тимочке дивизијске области. “Добро образован генералштабни официр” Степа Степановић, од 1901. у чину пуковника, “вредан је и заузимљив за службу [...] поуздан и строг.” У Ваљеву је пуковник Богдан Дамјановић исте године записао да је: “Заједљив. Затворен. Природно строг у суђењу [...] У служби тачан и уредан. Радо чини питања за ситне ствари, место да их сам решава. [...] Влада се и понаша достојанствено. У приватности живи повучено, тако, да се не дружи ни са официрима.” На основу препоруке да “виши следећи положај: заслужује, али као орган у вишем штабу”, постављен је за помоћника начелника Команде активне војске, а затим начелника Главног генералштаба. Службу је вршио “врло брижљиво и тачно, с вољом и преданошћу.” У јесен 1902. учествовао је као помоћник начелника штаба руковођа на маневрима Моравске и Тимочке

дивизије. На предлог министра војног, 1903. је одликован Орденом Таковског крста II реда.

Даља каријера Степе Степановића била је у најбитнијим цртама одређена његовим личним способностима и дотадашњим заслугама. После Мајског преврата примио је дужност начелника Опште војног одељења Министарства војног, а месец дана касније постављен је за команданта Шумадијске дивизијске области. Према ратном плану за 1903. годину био је распоређен за армијски штаб или једну од две више команде. Краљ Петар I Карађорђевић га је одликовао Орденом Белог орла IV реда и Орденом Карађорђевог звезде III реда. У чин генерала унапређен је 1907. Следеће године постао је министар војни. Вршена је набавка наоружања и војне опреме, а борбена готовост војске проверавана на здруженим вежбама и маневрима. Невичан бурним скупштинским дебатама, врло брзо је напустио министарски положај. После тога, командовао је Моравском и, врло кратко, Дунавском дивизијом и био начелник штаба главног инспектора, пре него што је по други пут, почетком 1911. године, примио дужност министра и водио припреме земље за ослободилачки рат са Турском. Као

— 86 —

министар одликован је Орденом Св. Саве I реда и Орденом Белог орла III реда.

У Првом балканском рату, под његовом командом, II армија заузела је Царев врх, Криву Паланку и Кратово, а за време Кумановске битке, у борбама против Турака код Страцина и на

Црном врху, допринео је општем поразу турске војске у долини Вардара. Крајем октобра II армија је упућена као помоћ бугарској војсци под Једрене, које се предало 26. марта 1913. За ратне заслуге Одликован је Орденом Караџорђевог звезде са мачевима IV реда, руским Орденом

87

Светог Станислава I реда и бугарским Орденом за храброст II реда. У Другом балканском рату 1913. успешно је бранио са II армијом Пиротски утврђени логор и Нишавски правац, везујући за себе много јаче бугарске снаге. Од априла 1914. био је председник комисије за утврђивање граничног фронта према Бугарској.

На почетку Првог светског рата 1914, као заступник начелника штаба Врховне команде извршио је мобилизацију и концентрацију српске војске. Своје одлуке спроводио је чврсто и брзо, тако да су оне биле у пуној мери корисне на том сложеном и веома важном послу. Пред почетак ратних операција поново је примио команду над II армијом. У Церској бици од 16. до 19. августа 1914. она је разбила 8. и делове 13. корпуса аустроугарске 5. армије и избацила непријатеља из земље. Под његовом командом изведен је врло сложен марш-маневар, који се завршио сусретним бојем у току ноћи 15/16. августа, између Комбиноване и аустроугарске 21. дивизије, после одлуке да заузме Косанин град на Церу. Сутрадан је заузео место у

првим борбеним редовима Комбиноване дивизије, подигао морал и успоставио ред код проређених и преморених јединица. Другог дана битке његово присуство код Шумадијске дивизије I позива разрешило је кризу из правца Шапца. Битка је била добијена 19. августа 1914, када се испред Комбиноване и Моравске дивизије I позива на Церу и Иверку почела повлачити аустроугарска 9. дивизија. Степа Степановић је присуством на најугроженијим тачкама обједињавао дејство својих дивизија и пресудно је утицао на успешан ток битке. Због тога је 20. августа 1914. године унапређен у чин војводе.

У бици на Дрини септембра 1914, са II армијом онемогућио је аустроугарској 5. армији да пређе Дрину на фронту од Шапца до Лешнице и одбио напад Комбинованог корпуса. Демонстративни напад Тимочке дивизије I позива преко Саве према Сремској Митровици претрпео је неуспех на Чеврнтији 6. септембра 1914. године. Рововски период рата

у мочварним пределима Мачве током септембра и октобра 1914. био је нарочито тежак за II армију. Због недостатка артиљеријске муниције и губитака од непријатељске артиљеријске ватре, она се повукла на церске положаје.

У Колубарској бици, у тешким борбама од 19. до 25. новембра за Враче брдо, Човку и Конагицу, II армија је онемогућила аустроугарској 5. армији да форсира Љиг код Лазареваца и изврши обухват српских снага на том простору. Војводу Степу Степановића болно је потресало "очајно стање избеглица из Мачве, Тамнаве и Колубаре, које пружа неописиву слику беде и јада; постало је страховито на овом хладном времену, киши и блату [...] Ми војници чинимо све што можемо да им помогнемо; ипак је то сувише недовољно, јер захтеви наше службе често изискују да се пређе преко свих обзира, који би ишли у прилог ублажавању суровости." У општој офанзиви српске војске II армија је имала задатак да пређе у напад у правцу Уба и Словца. Ноћу 7/8. децембра, после крвавих петодневних борби, сломила је непријатељски

отпор на Крменици и принудила 13. корпус да се повуче на мостобран код Човке и Лазареваца. Друга армија је пробила фронт аустроугарске 5. армије 13. децембра 1914. на Градцу и Таламбасу. У садејству с III армијом и Одбраном Београда наставила је гоњење и приморала аустроугарску 5. армију да се повуче преко Саве у Срем.

После великих победа, II армија се 1915. разместила са штабом у Младеновцу. Примирје је трајало до септембра, када је упућена на фронт на источној граници, дугачак 120 километара. Упорном одбраном Пирота и Ниша спречила је у првом тренутку продор бугарске Прве армије у долину Мораве. Пошто је обустављена одбрана Ниша, једна бугарска дивизија заузела је Лесковац с намером да долином Јабланице преко Медвеће ка Приштини пресече одступницу српској II армији. Корпус, формиран под командом пуковника Љубомира Милијића, извршио је од 10. до 12. новембра 1915. противудар на Пустој реци и одбацио Бугаре ка Лесковцу. Пут Прокупље-Лебане-Приштина био је отворен. После повлачења преко Косова, војвода Степа Степановић председавао је седницама команданата армија у Пећи, на којима је одлучено да се изврши директива Врховне команде о повлачењу у Јадранско приморје. Под ванредно тешким условима, II армија одступала је преко Пећи, Андријевице, Подгорице и Скадра на Крф.

После реорганизације српске војске на Крфу, II армија је под командом војводе Степе Степановића у пролеће 1916. упућена у Солун. Са концентрацијске просторије на Халкидику II армија је изашла на одсек од Ветерника до Сокола на Могленском фронту. Септембра 1916, за време Горничевске битке, водила је оштре борбе на сектору од Дудице до Сокола, са циљем да се пробије бугарски фронт, али без успеха. После ослобођења Битоља, Врховни командант је 24. јануара 1917. похвалио команданта II армије, који је "целисходним распоредом својих трупа у изворном делу реке Могленице на сразмерно врло широком фронту – уштедео је знатну резерву, која је,

према указаној потреби, уз општу стратегијску резерву наше војске, врло корисно употребљена у последњој фази офанзиве на битољском правцу. Иако су се непријатељски јако утврђени положаји пред Другом армијом налазили на високом планинском гребену са врло стрмим и каменитим падинама, што је до крајности отежавало наступно дејство ове армије, њен је командант уложио колико енергије толико и умешности, те је својим смисљеним нападним дејством не само обезбедио свој широки фронт, а тиме и десни бок и позадину Треће и Прве армије, него је везао за се знатну снагу непријатеља коју није могао да упути у помоћ својим деловима против којих је дејствовала Прва и трећа армија." За успешно командовање и вођење армије у рату 1916. године, одликован је Орденом Караџорђевог звезде са мачевима II реда.

Загишје у рововском периоду рата обе стране су користиле за фортификацијске радове, уређење положаја, подизање склоништа и градњу приступних путева. У то време штаб II армије налазио се у планинском селу Трсини у домету бугарске артиљеријске ватре. До пробоја

125

Солунског фронта штаб је често био изложен бомбардовању, па је атмосфера била као на првој борбеној линији: падале су гранате, кидали се телефонски водови. У пролећној офанзиви, почетком маја 1917. године Шумадијска дивизија није успела да пробије фронт на правцу Обла

чука-Борова чука-Кравица. Врховна команда је почетком јуна наредила војводи Степи Степановићу да настави своја проучавања за извршење пробоја непријатељског фронта на одсеку Добро Поље-Ветерник. Убрзо је штаб II армије израдио детаљан прорачун потребних појачања у пешадији и артиљерији. После двомесечних припрема, у зору 14. септембра 1918. године отпочело је бомбардовање бугарских положаја. Најјачом артиљеријском ватром тучени су положаји испред друге српске армије на одсеку Соко-Ветерник. Шумадијска дивизија кренула је у јуриш 15. септембра 1918. и за мање од једног сата заузела прву линију ровова на Источном и Западном Ветернику. У наредна два дана, у садејству са I армијом довршила је пробој непријатељског утврђеног фронта на Добром пољу и Козјаку, наставила енергично гоњење према Вардару и приморала Бугарску на капитулацију. Победом II армије на Добром пољу, под командом војводе Степе Степановића, отпочело је сламање централних сила. Бугарска је могла само да призна да је ударац на македонском фронту кобан за све њих. За заслуге у пробоју Солунског фронта одликован је Орденом Карађорђевог звезда са мачевима I реда.

После капитулације Бугарске, II армија напустила је бугарску границу и наступала преко Косова, Санџака, долином Ибра и Западне Мораве, према Босни. Прешла је Дрину и наступала ка Сарајеву. Војводи Степи Степановићу приређен је свечани дочек 17. новембра 1918. године. Оркестар Чехословака свирао је химне "Боже правде" и "Хеј, Словени", а војвода је своју захвалност изразио у једној јединој жељи: "Нека вас име једне од других никад не отуђи, јер ви сте крв једне крви и кост једне кости; нека вас вера не раздваја, јер је само један Бог." Приликом дочека предат му је сребрн венац са натписом: "Прослављеном војводи Степи Степановићу ослобођене Сарајевке". У Сарајеву је провео годину дана и био је први командант II армијске области после демобилизације војске. Поред командантских дужности био је присутан и у друштвеном животу града. Одлазио је на

свечаности и друге скупове, био радо виђен на сијелима, дружио се са председником општине Аристотелом Петровићем и песником Алексом Шантићем. Уреднику "Народног јединства" Милану Ђуковићу дао је интервју, који је објављен 27. новембра 1918. године. Говорио је о прошлим биткама и ратовима, а

— 90

на питање о уређењу будуће државе, војвода Степа Степановић је одговорио: "Ја нијесам политичар, то је ствар владе и политичара. Држим, да ће се уређење извести на темељу Крфске декларације; али могу поуздано рећи, да ће држава Срба, Хрвата и Словенаца бити основана на потпуно демократској основи, гдје ће појединац бити потпуно заштићен, исто тако свака вјероисповијест и све племенске особине. Нарочито наглашујем, да Србија улази у ту државу без икаквих претензија на првенство, без икакве намјере да води хегемонију." На годишњицу ослобођења Сарајева, Општински

одбор му је на свечаној седници уручио адресу благодарности грађана Сарајева и изабрао га за почасног грађанина. Био је почасни грађанин и Тузле.

Војвода Степа Степановић се повукао из активне службе у јесен 1919. године. Разрешен је дужности 12. новембра и стављен на расположење министра војске и морнарице. Одмах после тога предао је команду и отпутовао за Чачак. Последње године посветио је својој породици, сатима седео под хладњаком, испод кога су били његов сто и столица са Солунског фронта, уживао у вођу и цвећу које је гајио у својој башти, шетао поред Мораве... На позиве својих ратних другова за свечаности поводом годишњица битака одговарао је писмом, али није одлазио, правдајући се да му здравље не допушта да путује. Одласци у Београд били су ретки, на виђење са породицом или конгресе Народне одбране, чији је председник био до краја живота. Умро је 27. априла 1929. године. Два дана касније испраћен је на вечни починак од свог врховног команданта краља Александра

I Карађорђевића, чланова краљевске владе, официрског кора, ратних другова, породице и неколико хиљада грађана. Са собом је понео неколико одликовања и малу криву сабљу, поклон официра VI пука, најдражи дар који је икада добио.

— 154

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Објављени извори

Р. Бојовић, *Војвода Степа Степановић у службеним документима од 1878. до 1903. године*, Зборник радова Народног музеја XIII, Чачак 1983, стр. 101-118.

С. Степановић, *Дневник из Српско-бугарског рата 1885-1886. године*, Ратни дневници, књ. 1, приредио Р. Бојовић, Чачак 1996, стр. 177-204.

Литература

Е. Белић, *Степа Степановић*, Београд [б. г.].

С. Скоко – П. Опачић, *Војвода Степа Степановић у ратовима Србије 1876-1918*, Београд 1974.

Споменица војводе Степе Степановића, Београд 1930.

Степа И. Степановић војвода, Прилог прослави двадесетогодишњице ослободилачког рата 1912-13. године, Београд 1937.

142. Војвода Степа Степановић у великој војводској униформи (око 1920)

КАТАЛОГ

1. Родна кућа Степе Степановића у Кумодражу

Око 1930. године
Репродукција

Библиографија: *Споменица војводе Степе Степановића*, Београд 1930, стр. 14.

1

2. Похвални лист ученика Стевана Стевановића

28. јун 1873, Београд
Репродукција
ВМБ 26130

2

3. Похвални лист ученика Стевана Стевановића

29. јун 1874, Београд
Хартија, 42,4 x 29,7 cm
ВМБ 26131

4. Феликс Каниц, Велика пијаца у Београду пре регулације

1859. година
Репродукција

Библиографија: F. Kanitz, *Serbien. Historisch-ethnographische Reisestudien aus den Jahren 1859-1868.*, Leipzig 1868, p. 438.

5. Куно фон Квицов, Зграда Војне академије

1856-1857. година
Репродукција

Библиографија: Љиљана Константиновић, *Графика XIX века као историјски извор*, Галерија САНУ, 53, Београд 1985, стр. 26.

5

6. Диплома Стевана Степановића за чин пешадијског потпоручника

10. децембар 1876. године
Репродукција
ВМБ 26132

6

7. Питомци XI класе Артиљеријске школе

1880, Београд
Репродукција
ВМБ, Р 6742

8. Потпоручник Степан Степановић

1878. година
Репродукција

Библиографија: *Споменица војводе Степе Степановића*, Београд 1930, стр. 50.

8

9. Освојење Пирота

1878. година
Репродукција

Библиографија: *Илустрована ратна хроника*, св. VI, Нови Сад 1878, стр. 359.

9

10. Уверење Златне медаље за храброст потпоручника Стевана Стевановића

15. јануар 1878, Ниш
Репродукција
ВМБ 7877

Библиографија: Мила Пилетић, *Одликовања југословенских народа XIX и прве половине XX века (до 1941) из збирке Војног музеја у Београду*, Београд 1987, стр. 52.

11. Повеља Ордена Таковског крста V реда потпоручника Степана Степановића

10. мај 1878. године
Репродукција
ВМБ 7878

Библиографија: Мила Пилетић, *Одликовања југословенских народа XIX и прве половине XX века (до 1941) из збирке Војног музеја у Београду*, Београд 1987, стр. 29.

10

11

12. Споменица на рат 1876, 1877. и 1878. године потпоручника Степана Степановића

1878, Беч
Позлаћена
бронза,
R 3,2 cm
НМЧ, И 1158

12

13. Владислав Тителбах, Крагујевац

1887. година
Репродукција

Библиографија: В. Карић, *Србија. Опис земље, народа и државе*, Београд 1887, стр. 826.

14. **Јелена Степановић**
1881. година
Репродукција

Библиографија: С. Скоко - П. Опачић, *Војвода Степа Степановић у ратовима Србије 1876-1918*, Београд 1974, стр. 94.

14

15. **Позивница за свадбу Јелене и Степана Степановића**
Јун 1881. године
Репродукција

Библиографија: С. Скоко - П. Опачић, *Војвода Степа Степановић у ратовима Србије 1876-1918*, Београд 1974, стр. 94.

15

16. **Милица и Даница Степановић**
Крај XIX века
Репродукција

Библиографија: С. Скоко - П. Опачић, *Војвода Степа Степановић у ратовима Србије 1876-1918*, Београд 1974, стр. 181.

16

17. **Потпоручник Степан Степановић**
1878. година
Репродукција

Библиографија: С. Скоко - П. Опачић, *Војвода Степа Степановић у ратовима Србије 1876-1918*, Београд 1974, стр. 88.

18. **Наредба министра војног о постављењу потпоручника Степана Степановића за ађутанта V батаљона II пешадијског пука**

31. март 1882, Београд
Репродукција

Библиографија: Службени војни лист, бр. 14, Београд 2. април 1882, стр. 402.

19. **Диплома Степана Степановића за чин пешадијског поручника**

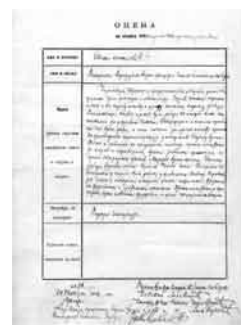
20. октобар 1882, Београд
Репродукција
ВМБ 26133

Библиографија: Службени војни лист, бр. 43, Београд 23. октобар 1882, стр. 1264.

20. **Оцена потпоручника Степана Степановића за 1881. и 1882. годину**

24 октобар 1882, Ужице, препис
Хартија, 21,9 x 29 cm
НМЧ, И 856

Библиографија: Р. Бојовић, *Војвода Степа Степановић у службеним документима од 1878. до 1903. године*, Зборник радова Народного музеја XIII, Чачак 1983, стр. 101-118.

20

21

21. **Оцена поручника Степана Степановића за 1883. годину**

25. новембар 1883, Крагујевац, препис
Степана Степановића

Хартија, 23,9 x 31 cm
НМЧ, И 857

Библиографија: Р. Бојовић, *Војвода Степа Степановић у службеним документима од 1878. до 1903. године*, Зборник радова Народного музеја XIII, Чачак 1983, стр. 101-118.

22. **Решење министра војног о постављењу пешадијског поручника Степана Степановића за вршиоца дужности командира 1. чете XII батаљона**

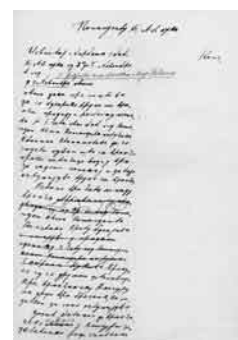
12. јануар 1884, Београд
Репродукција

Библиографија: Службени војни лист, бр. 2, Београд 16. јануар 1884, стр. 44.

23. **Релација о борбама 1. батаљона XII активног пука**

3-15. новембар 1885, поручник Степан Степановић
Хартија, 20,8 x 34 cm
НМЧ, И 867

Библиографија: Степан Степановић, *Дневник из Српско-бугарског рата 1885-1886. године*, Ратни дневници, књ. 1, приредио Радивоје Бојовић, Чачак 1986, стр. 180-189.

23

24. **Дневник из Српско-бугарског рата**

13. новембар 1885 - 1. март 1886, поручник Степан Степановић
Хартија, 9,7 x 13,4 cm
НМЧ, И 863

Библиографија: Степан Степановић, *Дневник из Српско-бугарског рата 1885-1886. године*, Ратни дневници, књ. 1, приредио Радивоје Бојовић, Чачак 1986, стр. 189-204.

24

25. **Указ о одликовању поручника Степана Степановића Медаљом за војничке врлине**

26. фебруар 1886, Ниш
Репродукција

Библиографија: Службени војни лист, бр. 7, Београд 1. март 1886, стр. 108.

26. **Оцена капетана Степана Степановића за 1888. годину**

28. децембар 1888, Београд
Репродукција
АС, ДК, 1888, грађа

Библиографија: Р. Бојовић, *Војвода Степа Степановић у службеним документима од 1878. до 1903. године*, Зборник радова Народного музеја XIII, Чачак 1983, стр. 101-118.

26

25

27. **Бележница пуковника Јована Мишковића, св. XXII**

1889, Београд
Репродукција
АСАНУ 7242/22

28. **Повеља Ордена Таковског крста IV реда капетана Степана Степановића**

21. фебруар 1889. године
Репродукција
ВМБ 7876

Библиографија: Мила Пилетић, *Одликовања југословенских народа XIX и прве половине XX века (до 1941) из збирке Војног музеја у Београду*, Београд 1987, стр. 29.

28

29. **Владислав Тителбах, Ваљево**

1887. година
Репродукција

Библиографија: В. Карић, *Србија. Опис земље, народа и државе*, Београд 1887, стр. 645.

29

30. **Указ о превођењу у генералштабну струку капетана Степана Степановића**

30

1889, Београд
Репродукција

Библиографија: Службени војни лист, бр. 14, Београд 7. април 1889, стр. 443.

31. **Указ о унапређењу Степана Степановића у чин генералштабног капетана I класе**

1. јануар 1891, Београд
Репродукција

Библиографија: Службени војни лист, бр. 1, Београд 8. јануар 1891, стр. 7.

32. **Диплома Степана Степановића за чин генералштабног мајора**

26. април 1893, Београд
Репродукција
ВМБ 26136

Библиографија: Службени војни лист, бр. 18-19, Београд 7. мај 1893, стр. 478.

33. **Указ о постављењу генералштабног мајора Степана Степановића за команданта V батаљона "Краља Милана"**

15. мај 1893, Београд
Репродукција

Библиографија: Службени војни лист, бр. 20-21, Београд 20. мај 1893, стр. 535.

34. **Указ о постављењу генералштабног мајора Степана Степановића за начелника генералштаба Дринске дивизијске команде**

2. август 1893, Београд
Репродукција

Библиографија: Службени војни лист, бр. 31, Београд 2. август 1893, стр. 870.

35. **Оцена мајора Степана Степановића за 1893. годину**

25. новембар 1893, Ваљево
Репродукција
АС, ДК, 1893, грађа

Библиографија: Р. Бојовић, *Војвода Степа Степановић у службеним документима од 1878. до 1903. године*, Зборник радова Народног музеја XIII, Чачак 1983, стр. 101-118.

36. **Оцена мајора Степана Степановића за 1894. годину**

24. новембар 1894, Ваљево
Репродукција
АС, ДК, 1894, грађа

Библиографија: Р. Бојовић, *Војвода Степа Степановић у службеним документима од 1878. до 1903. године*, Зборник радова Народног музеја XIII, Чачак 1983, стр. 101-118.

36

38

37. **Потпуковник Степа Степановић**

1897. или 1898. година
Репродукција

Библиографија: С. Скоко - П. Опачић, *Војвода Степа Степановић у ратовима Србије 1876-1918*, Београд 1974, стр. 157.

38. **Оцена мајора Степана Степановића за 1896. годину**

30. децембар 1896, Београд,
Репродукција
АС, ДК, 1896, грађа

Библиографија: Р. Бојовић, *Војвода Степа Степановић у службеним документима од 1878. до 1903. године*, Зборник радова Народног музеја XIII, Чачак 1983, стр. 101-118.

39. **Повеља Ордена Белог орла V реда мајора Степана Степановића**

22. фебруар 1897, Београд
Репродукција

39

ВМБ 8790

Библиографија: Мила Пилетић, *Одликовања југословенских народа XIX и прве половине XX века (до 1941) из збирке Војног музеја у Београду*, Београд 1987, стр. 34.

- 40. Решење министра војног о именовању генералштабног мајора Степана Степановића за члана савета Војне академије

19. март 1897, Београд
Репродукција

Библиографија: Службени војни лист, бр. 11-12, Београд 1. април 1897, стр. 245.

- 41. Диплома Степана Степановића у чин генералштабног потпуковника

29. април 1897, Београд
Репродукција
ВМБ 26137

42

Библиографија: Службени војни лист, бр. 18-19, Београд 17. мај 1897, стр. 147.

- 42. Указ о постављењу потпуковника Степана Степановића за команданта VI пешадијског пука

3. мај 1897, Београд
Репродукција

Библиографија: Службени војни лист, бр. 18-19, Београд 17. мај 1897, стр. 147.

- 43. Повеља Ордена Таковског крста III реда потпуковника Степана Степановића

22. фебруар 1898, Београд
Репродукција
ВМБ 8791

Библиографија: Мила Пилетић, *Одликовања југословенских народа XIX и прве половине XX века (до 1941) из збирке Војног музеја у Београду*, Београд 1987, стр. 29.

→24←

43

- 44. Указ о одликовању Орденом Таковског крста III реда генералштабног потпуковника Степана Степановића

22. фебруар 1898, Београд
Репродукција

Библиографија: Службени војни лист, бр. 9-10, Београд 22. фебруар 1898, стр. 145.

- 45. Службени војни лист

1899, Београд, уредник потпуковник Степа Степановић
Репродукција

Библиографија: Службени војни лист, бр. 14, Београд 10. април 1899.

- 46. Указ о постављењу генералштабног потпуковника Степана Степановића за команданта пешадијске бригаде Дринске дивизијске области

5. август 1900, Смедерево
Репродукција

→25←

Библиографија: Службени војни лист, бр. 31, Београд 6. август 1900, стр. 662.

- 47. Оцена потпуковника Степана Степановића за 1900. годину

20. новембар 1900, Ваљево
Репродукција
АС, ДК, несрећена грађа

Библиографија: Р. Бојовић, *Војвода Степа Степановић у службеним документима од 1878. до 1903. године*, Зборник радова Народног музеја XIII, Чачак 1983, стр. 101-118.

- 48. Диплома Степана Степановића у чин генералштабног пуковника

6. април 1901, Београд
Репродукција
ВМБ 26138

Библиографија: Службени војни лист, бр. 15, Београд 7. април 1901, стр. 321.

45

49. **Указ о постављењу генералштабног пуковника Степана Степановића за команданта Тимочке пешадијске бригаде**

30. октобар 1901, Београд
Репродукција

Библиографија: Службени војни лист, бр. 49, Београд 4. новембар 1901, стр. 1020.

50. **Оцена пуковника Степана Степановића за 1901. годину**

2. новембар 1901, Ваљево
Репродукција
АС, ДК, 1901, грађа

Библиографија: Р. Бојовић, *Војвода Степа Степановић у службеним документима од 1878. до 1903. године*, Зборник радова Народног музеја XIII, Чачак 1983, стр. 101-118.

50

52

51. **Указ о постављењу генералштабног пуковника Степана Степановића за помоћника начелника Главног генералштаба**

20. новембар 1902, Београд
Репродукција

Библиографија: Службени војни лист, бр. 46, Београд 24. новембар 1902, стр. 851.

52. **Оцена пуковника Степана Степановића за 1902. годину**

29. новембар 1902, Београд
Репродукција
АС, ДК, 1902, грађа

Библиографија: Р. Бојовић, *Војвода Степа Степановић у службеним документима од 1878. до 1903. године*, Зборник радова Народног музеја XIII, Чачак 1983, стр. 101-118.

53. **Повеља Ордена Таковског крста II реда пуковника Степана Степановића**

22. фебруар 1903, Београд
Хартија, 27,5 x 41,9 cm
ВМБ 8792

Библиографија: *Дарови Војном музеју*, Београд 1990, стр. 99; Мила Пилетић, *Одликовања југословенских народа XIX и прве половине XX века (до 1941) из збирке Војног музеја у Београду*, Београд 1987, стр. 29.

53

54

54. **Милица и др. Крста Драгомировић**
1902, Београд, Атеље "Кениг"
Фотографија, 9,1 x 18 cm (9,7 x 20,4 cm)

55. **Позив за свадбу Милице и санитетског поручника др. Крсте Драгомировића**
1902, Штампарија Петра Јоцковића, Београд
Хартија, 26,7 x 17 cm

56. **Ратник: лист за војне науке, новости и књижевност**

1902, Београд, Штампарска радионица Војног министарства, уредник генералштабни пуковник Степан Степановић
Репродукција

56

Библиографија: *Ратник* : лист за војне науке, новости и књижевност, књ. II, св. I, Београд 1902.

57. **Указ о постављењу генералштабног пуковника Степана Степановића за команданта Шумадијске дивизијске области**

26. јун 1903, Београд
Репродукција

Библиографија: Службени војни лист, бр. 26, Београд 29. јун 1903, стр. 519.

58. Службени војни лист

1903, уредник пуковник Степан Степановић
Репродукција

Библиографија: Службени војни лист, бр. 24,
Београд 12. јун 1903.

58

59. Повелја Ордена Белог орла IV реда
пуковника Степана Степановића

15. јун 1904, Београд
Хартија, 28,1 x 42 cm
ВМБ 8794

Библиографија: Мила Пилетић, *Одликовања
југословенских народа XIX и прве половине XX
века (до 1941) из збирке Војног музеја у Београду*,
Београд 1987, стр. 34.

60. Повелја Ордена Карађорђевог звезде III
реда пуковника Степана Степановића

6. јул 1904, Картографска радионица
Географског одељења Главног
генералштаба, Београд
Репродукција
ВМБ 7874

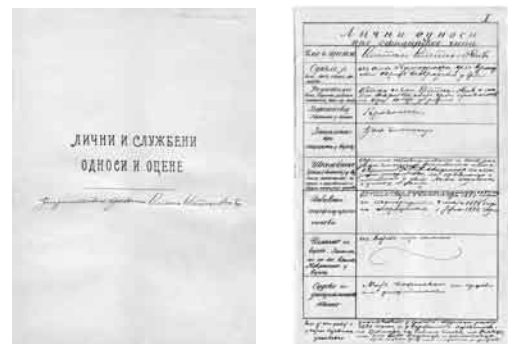
Библиографија: Мила Пилетић, *Одликовања
југословенских народа XIX и прве половине
XX века (до 1941) из збирке Војног музеја у
Београду*, Београд 1987, стр. 46.

60

61. Лични и службени односи и оцене
генералштабног пуковника Степана
Степановића

1906, Крагујевац, Степа Степановић
Хартија, 21,3 x 34 cm
НМЧ, И 866

61

62. Писмо мајора Божицара Терзића
пуковнику Степи Степановићу

19. март 1905, Крушевац
Хартија, 12,5 x 19,8 cm
НМЧ, И 832

63. Диплома Степана Степановића за чин
генерала

29. јун 1907, Београд
Репродукција
ВМБ 26138

Библиографија: Службени војни лист, бр. 27,
Београд, 29. јун 1907, стр. 434.

64. Генерал Степа Степановић на челу
дефилеа јединица Шумадијске
дивизијске области

1907, Крагујевац
Репродукција
ИАШ

64

65. Даница и Јовица Јовичић

1907, Атеље Љубише Ђонића, Крагујевац-
Београд
Фотографија, 12,7 x 19,3 cm (13,2 x 21,5 cm)

66. Орден Карађорђевог звезде IV реда
капетана Јовице Јовичића

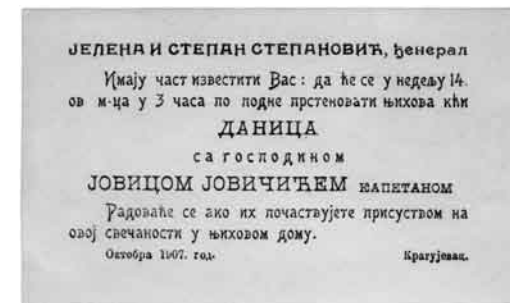
1904, Беч, радионица А. Г. Шајда
Сребро, емајл, H 7,2 cm
НМЧ, И 445

65

67. Позив за веридбу Данице Степановић и
капетана Јовице Јовичића

1907, Крагујевац
Хартија, 12 x 7,1 cm

67

68. **Јеловник на дан венчања г-ђице Данице Степановићеве са г-дином Јовицом Јовичићем капетаном**

1907. година
Хартија, 17,6 x 11,2 cm

69. **Указ о постављењу генерала Степана Степановића за команданта Моравске дивизијске области**

1910, Београд
Репродукција

Библиографија: Службени војни лист, бр. 2, Београд, 14. јануар 1910, стр. 33.

70. **Повеља Ордена Белог орла III реда генерала Степана Степановића**

26. септембар 1910, Београд
Хартија, 28,8 x 42,7 cm
ВМБ 8788

Библиографија: Мила Пилетић, *Одликовања југословенских народа XIX и прве половине XX века (до 1941) из збирке Војног музеја у Београду*, Београд 1987, стр. 34.

70

71. **Повеља црногорског Ордена Данила I за независност Црне Горе I реда генерала Степана Степановића**

1. новембар 1910, Цетиње
Репродукција
ВМБ 7873

71

Библиографија: Дарови Војном музеју, Београд, 1990, стр. 100; Душанка Маричић, *Одликовања Црне Горе, Србије и Југославије 1841-1960. из збирке Војног музеја Београд*, Београд 1994, стр. 20.

72. **Указ о предаји застава српској војсци**

1911, Београд
Репродукција

Библиографија: Службени војни лист, бр. 31, Београд 26. јун 1911, стр. 353-356.

73. **Застава XI пешадијског пука**

1911, Београд
Репродукција

Библиографија: Драгана Самарџић, *Војне заставе Срба до 1918.*, Београд 1983.

73

74. **Повеља заставе Десетог пешадијског пука I позива народне војске "Таковског"**

26. јун 1911, Београд
Репродукција

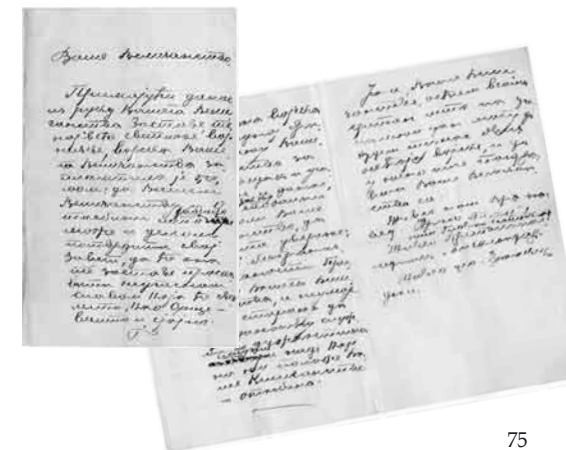
Библиографија: Драгана Самарџић, *Војне заставе Срба до 1918.*, Београд 1983.

74

75. **Текст одговора министра војног генерала Степе Степановића на краљеву беседу поводом уручивања нових застава српској војсци**

26. јун 1911, Београд, генерал Степа Степановић
Хартија, 11,3 x 17,9 cm
НМЧ, И 823

75

76. **Орден Светог Саве I реда генерала Степана Степановића**

1911, Арти Бертран, Париз
Сребро, емајл, рипс, R 9 cm, H 8,5 cm
ВМБ 7724, 7725

Додељен генералу Степи Степановићу
15. августа 1911. године

Библиографија: Мила Пилетић, *Одликовања југословенских народа XIX и прве половине XX века (до 1941) из збирке Војног музеја у Београду*, Београд 1987, стр. 38, 129; Душанка Маричић, *Одликовања Црне Горе, Србије и Југославије 1841-1960. из збирке Војног музеја Београд*, Београд 1994, стр. 33; П. Љумовић, *Цер, Дрина, Колубара 1914.*, Београд 1994, стр. 64; П. Љумовић, *Пробој Солунског фронта и ослобођење Србије и Црне Горе 1918.*, Београд 1998, стр. 20; Анђелија Радовић, *Знамените личности у борби за ослобођење и уједињење Србије и Црне Горе и њихови предмети из збирке Војног музеја*, Београд 2005, стр. 109.

77. Повеља Ордена Светог Саве I реда генерала Степана Степановића

15. август 1911, Београд
Хартија, 28,7 x 42,7 cm
ВМБ 8787

77

Библиографија: Дарови Војном музеју, Београд 1990, стр. 100; Душанка Маричић, Одликовања Црне Горе, Србије и Југославије 1841-1960. из збирке Војног музеја Београд, Београд 1994, стр. 34; П. Љумовић, Пробој Солунског фронта и ослобођење Србије и Црне Горе 1918., Београд 1998, стр. 20; Анђелија Радовић, Знамените личности у борби за ослобођење и уједињење Србије и Црне Горе и њихови предмети из збирке Војног музеја, Београд 2005, стр. 109.

78. Указ о разрешењу министра војног генерала Степе Степановића

22. мај 1912, Београд
Репродукција

Библиографија: Службени војни лист, бр. 11, Београд 26. мај 1912, стр. 225.

79. Наредба врховног команданта краља Петра I Карађорђевића

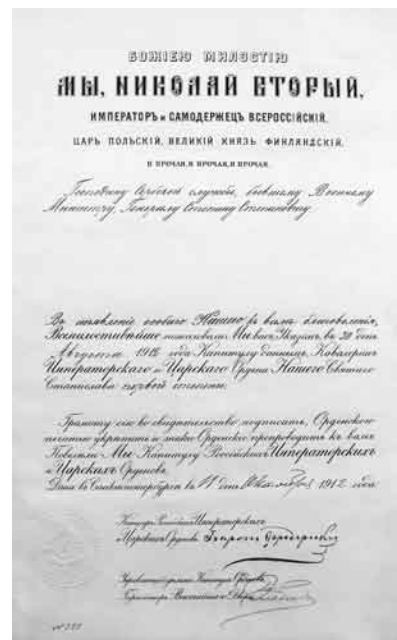
6. октобар 1912, Ниш
Репродукција
АВИИ

80. Извештај генерала Степе Степановића о борбама на Црном врху

12. октобар 1912, Крива Паланка
Репродукција
АВИИ

81. Повеља Ордена Светог Станислава I реда генерала Степана Степановића

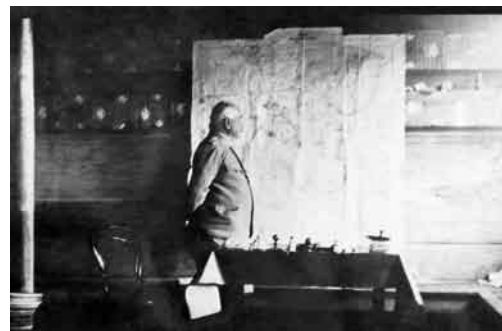
1912, Санктпетербург
Репродукција
ВМБ 7871

81

82. Писмо др. Крсте Драгомировића Стевану Крену

11. фебруар 1913, Једрене
Хартија, 17 x 21 cm
НМЧ, И 1153

84

83. Децеша генерала Степе Степановића Врховној команди

24. јануар 1913, Једрене
Репродукција
АВИИ

84. Генерал Степа Степановић у штабу под Једреном

Март 1913, Једрене
Репродукција
ВМБ, Р 7342

85. Генерали Степа Степановић и Михаило Рашић студирају ратну карту у штабу под Једреном

Март 1913, Једрене
Репродукција
ВМБ, Р 7343

86. Генерал Степа Степановић са штабом II армије на осматрачници пред Једреном

12-13. март 1913, Једрене
Репродукција
ВМБ, Р 613

87. Генерал Степа Степановић са штабом II армије

1913, Мустафа-паша, фотограф Сима Алкалај, Београд
Репродукција
ВМБ, Р 613

85

88. Помен изгинулим официрима и војницима под Једреном

Март 1913, Једрене
Репродукција
ВМБ, Р 658

Библиографија: Споменица Војводе Степе Степановића, Београд 1930, стр. 84.

89. Свећица

1913, Једрене
Восак, Н 8,7 cm

Свећицу је држао на помену Србима изгинулим у Маричкој бици 1371. године на Черномену генерал Степа Степановић.

88

90. Генерал Степа Степановић

1913, Једрене
Позитив на стакленој плочи
НМЧ, И 1155

91. **Генерал Степа Степановић**
1913, Једрене
Фотографија, 17,5 x 22,5 cm
Натпис мастилом испод стојеће фигуре:
"Са Једрена 1913 године"
НМЧ, И 1035

92. **Сабља Шукри-паше**
Почетак XX века, кавкаски рад
Сребро, челик, L 87 cm
ВМБ 12223
Задобијена приликом предаје Једрена 26.
марта 1913. године

Библиографија: Анђелија Радовић, *Знамените личности у борби за ослобођење и уједињење Србије и Црне Горе и њихови предмети из Збирки Војног Музеја*, Београд 2005, стр. 108.

93. **Сабља Шукри-паше**
Почетак XX века, кавкаски рад
Сребро, челик, L 92,5 cm
НМЧ, И 2054
Задобијена приликом предаје Једрена 26.
марта 1913. године

Библиографија: *Ратни пут Десетог пука од 1912-1918.*, Чачак 1984; П. Љумовић, *Цер, Дрина, Колубара 1914.*, Београд 1994, стр. 64; П. Љумовић, *Пробој Солунског фронта и ослобођење Србије и Црне Горе 1918.*, Београд 1998, стр. 20.

94. **Писмо генерала Степе Степановића бугарском генералу Иванову**
1. април 1913, Једрене
Репродукција
АВИИ

95. **Писмо мајора Мехмеда Фахрија генералу Степи Степановићу**
6. август 1913, Солун
Хартија, 12,3 x 7,8 cm
НМЧ, И 836

93

96. **Писмо Николе Кашиковића војводи Степи Степановићу**
6. новембар 1913, Сарајево
Разгледница Сарајева, 13,6 x 9 cm
НМЧ, И 838

→34←

97. **Генерал Степа Степановић обилази границу код Пирота**
1913. година
Репродукција

98. **Краљ Петар I Карађорђевић са генералом Степом Степановићем и групом официра на положају II армије**
1914. година
Репродукција

Библиографија: А. Поповић, *Ратни албум 1914-1918*, Београд 1926, стр. 83.

99. **Генерал Степа Степановић на положају за време Церске битке**
1914. година
Репродукција
ВМБ, Р 319

100. **Краљ Петар I Карађорђевић и принц Ђорђе Карађорђевић са генералом Степом Степановићем на положају за време Церске битке**
1914. година
Репродукција
ВМБ, Р 249

97

→35←

101. Краљ Петар I Карађорђевић и принц Ђорђе Карађорђевић са генералом Степом Степановићем на положају за време Церске битке

1914. година
Репродукција
ВМБ, Р 6350

102. Дописна карта Јаше Продановића војводи Степи Степановићу

Септембар 1914, Ниш
Хартија, 14 x 8,6 cm
НМЧ, И 821

103. Ратна војводска капа Степе Степановића

После 1914. године
Сивомаслинасти штоф, R 18 cm, H 9,8 cm
ВМБ 6637

Библиографија: П. Љумовић, *Цер, Дрина, Колубара 1914.*, Београд 1994, стр. 64; П. Љумовић, *Пробој Солунског фронта и ослобођење Србије и Црне Горе 1918.*, Београд 1998, стр. 19; Анђелија Радовић, *Знамените личности у борби за ослобођење и уједињење Србије и Црне Горе и њихови предмети из збирки Војног музеја*, Београд 2005, стр. 108.

98

104. Корбач војводе Степе Степановића

Прва трећина XX века, дар краља Петра I Карађорђевића
Кост, дрво, L 63,8 cm
ВМБ 6472

Библиографија: П. Љумовић, *Цер, Дрина, Колубара 1914.*, Београд 1994, стр. 64; П. Љумовић, *Пробој солунског фронта и ослобођење Србије и Црне Горе 1918.*, Београд 1998, стр. 20; Анђелија Радовић, *Знамените личности у борби за ослобођење и уједињење Србије и Црне Горе и њихови предмети из збирки Војног музеја*, Београд 2005, стр. 108.

105. Војвода Степа Степановић

1927, рад Милутина П. Михаиловића
Уље на платну, 62 x 75 cm
Сигнатура дл: "М. П. Михаиловић 16. 2. 1927."
ВМБ 11328

99

100

101

106. Војвода Степа Степановић

Рад Михаила П. Михаиловића
Уље на платну, 109,5 x 90 cm
ВМБ 12913

107. Писмо митрополита Димитрија војводи Степи Степановићу

5. јануар 1915, Ниш
Хартија, 14,5 x 21,8 cm
НМЧ, И 822

108. Повеља Ордена Карађорђевог звезда са мачевима III реда војводе Степана Степановића

31. мај 1915, Београд
Репродукција
ВМБ 12119

Библиографија: Мила Пилетић, *Одликовања југословенских народа XIX и прве половине XX века (до 1941) из збирке Војног музеја у Београду*, Београд 1987, стр. 47.

108

110

109. Наредба команданта II армије за 3. октобар 1915. године

1915. година
Репродукција
АВИИ

110. Регент Александар Карађорђевић, војвода Степа Степановић, генерали Петар Бојовић и Божидар Терзић

1916/1917, Суботско
Репродукција
ВМБ, Р 7345

111. Регент Александар Карађорђевић, војводе Степа Степановић и Живојин Мишић и генерал Петар Бојовић на положају Флока

1917, Кајмакчалан
Репродукција
ВМБ, Р 239

Библиографија: А. Поповић, *Ратни албум 1914-1918*, Београд 1926, стр. 254.

111

**112. Повеља француског Ордена Легије части
II реда војводе Степана Степановића**

31. мај 1916, Париз
Репродукција
ВМБ 12123

112

**113. Повеља Ордена Карађорђевог звезда
са мачевима II реда војводе Степана
Степановића**

11. јануар 1917 (1926), Београд
Хартија, 38,1 x 50,1 cm
ВМБ 12121

Библиографија: Мила Пилетић, *Одликовања југословенских народа XIX и прве половине XX века (до 1941) из збирке Војног музеја у Београду*, Београд 1987, стр. 78.

115

114. Војвода Степа Степановић у шетњи

Недатовано
Репродукција

Библиографија: А. Поповић, *Ратни албум 1914-1918*, Београд 1926, стр. 220.

**115. Војвода Степа Степановић прати покрет
јединица II армије**

Недатовано
Репродукција
ВМБ, Р 250

Библиографија: А. Поповић, *Ратни албум 1914-1918*, Београд 1926, стр. 256.

**116. Војводе Степа Степановић и Живојин
Мишић излазе из Врховне команде**

1918, Солун
Репродукција

Библиографија: А. Поповић, *Ратни албум 1914-1918*, Београд 1926, стр. 220.

**117. Војвода Степа Степановић, председник
влада Никола Пашић и министар
Милорад Драшковић на фронту
Моравске дивизије**

Недатовано
Репродукција

Библиографија: А. Поповић, *Ратни албум 1914-1918*, Београд 1926, стр. 313.

116

**118. Војводска (генералска) свакодневна
шапка Степе Степановића**

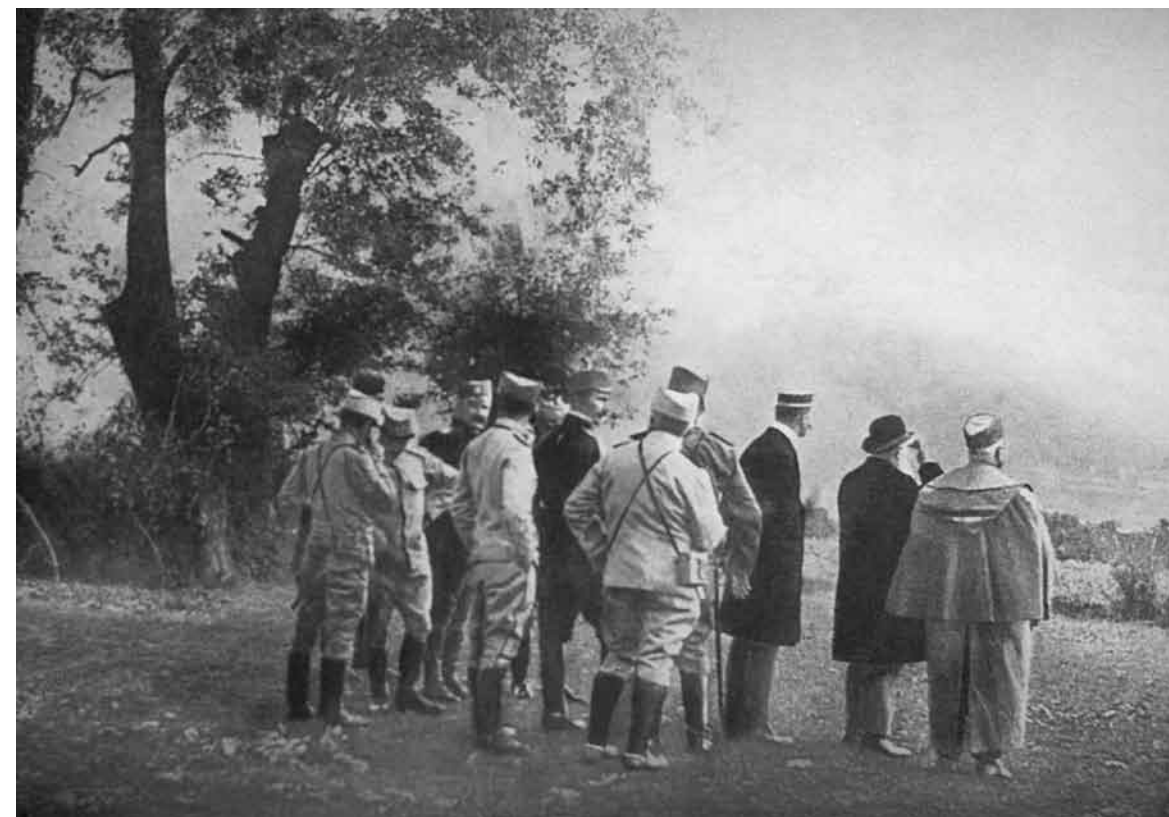
После 1918. године
Црвена и светлоплава чоја, кожа, R 24,3 cm,
H 13 cm
ВМБ 7484

Библиографија: П. Љумовић, *Цер, Дрина, Колубара 1914.*, Београд 1994, стр. 64; П. Љумовић, *Пробој Солунског фронта и ослобођење Србије и Црне Горе 1918.*, Београд 1998, стр. 19.

119. Еполетушка војводе Степе Степановића

После 1921. године
Срма, чоја, L 14, 5 cm
ВМБ 8860

Библиографија: П. Љумовић, *Пробој Солунског фронта и ослобођење Србије и Црне Горе 1918.*,

117

Београд 1998, стр. 20; Анђелија Радовић, *Знамените личности у борби за ослобођење и уједињење Србије и Црне Горе и њихови предмети из збирки Војног музеја*, Београд 2005, стр. 108.

**120. Акселбендери војводе Степе
Степановића**

Прва трећина XX века
Срма, L 79 cm
ВМБ 6471

Библиографија: П. Љумовић, *Цер, Дрина, Колубара 1914.*, Београд 1994, стр. 64; П. Љумовић, *Пробој Солунског фронта и ослобођење Србије и Црне Горе 1918.*, Београд 1998, стр. 20; Анђелија Радовић, *Знамените личности у борби за ослобођење и уједињење Србије и Црне Горе и њихови предмети из збирки Војног музеја*, Београд 2005, стр. 108.

121. Ешарпа војводе Степе Степановића

Прва трећина XX века
Срма, чоја, L 101,5 cm
ВМБ 6466

Библиографија: П. Љумовић, *Пробој Солунског фронта и ослобођење Србије и Црне Горе 1918.*, Београд 1998, стр. 20.

122. Војвода Степа Степановић и генерал Петар Бојовић осматрају са Катунца правце за наступање

1918. година
Репродукција

Библиографија: А. Поповић, *Ратни албум 1914-1918*, Београд 1926, стр. 309.

123. Војвода Степа Степановић у разговору са војницима Јуришног батаљона Шумадијске дивизије

1918. година
Репродукција

124. Војвода Степа Степановић објашњава престолонаследнику Александру Карађорђевићу, генералу Франше

123

122

Д'Епереу и војводи Живојину Мишићу идеју за пробој Солунског фронта

1918. година
Репродукција

Библиографија: А. Поповић, *Ратни албум 1914-1918*, Београд 1926, стр. 309.

124

125. Војвода Степа Степановић и генерал Петар Бојовић планирају пробој Солунског фронта

1918, Катунцац
Репродукција

Библиографија: А. Поповић, *Ратни албум 1914-1918*, Београд 1926, стр. 312.

76

126. Повеља Ордена Карађорђевог звезда са мачевима I реда војводе Степана Степановића

5. октобар 1918 (1926), Београд
Репродукција
ВМБ 7872

Библиографија: Мила Пилетић, *Одликовања југословенских народа XIX и прве половине XX века (до 1941) из збирке Војног музеја у Београду*, Београд 1987, стр. 78; П. Љумовић, *Пробој Солунског фронта и ослобођење Србије и Црне Горе 1918.*, Београд 1998, стр. 20.

126

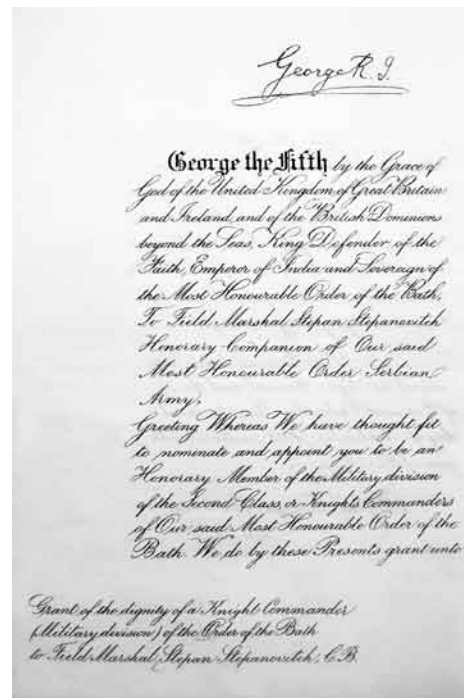
127. Повеља Ордена Црвеног крста војводе Степана Степановића

20. септембар 1918, Крф-Београд
Хартија, 53,1 x 37,9 cm
ВМБ 12120

Библиографија: Мила Пилетић, *Одликовања југословенских народа XIX и прве половине XX века (до 1941) из збирке Војног музеја у Београду*, Београд 1987, стр. 78.

128. Повеља енглеског Ордена Бата II реда војводе Степана Степановића

1918, Лондон
Репродукција
ВМБ 8789

128

129. Сребрни храстов венац

1918. године уручен војводи Степи Степановићу у Сарајеву
Сребро, R 20 cm
ВМБ 3836

130. Војвода Степа Степановић

1918, Сарајево
Репродукција
ВМБ, P 208

131. Војвода Степа Степановић

1918, Сарајево
Фотографија, 11,6 x 16 cm
НМЧ, И 1157; ВМБ 8294

132. Разговор нашег главног уредника [Милана Ђуковића] са војводом Степановићем

25. новембар 1918, Сарајево
Репродукција

Библиографија: *Народно јединство*, год. I, бр. 25, Сарајево 27. новембар 1918, стр. 1.

132

133. Писмо војводе Степе Степановића градском поглаварству Тузла

23. јул 1919, Сарајево
Хартија, 13,1 x 20,9 cm
НМЧ, И 824

134. Тузла

1927. година
Репродукција

Библиографија: *Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца*, Љубљана 1927, стр. 276.

135. Повеља грчког Ордена Светог Спаситеља I реда војводе Степана Степановића

Репродукција
ВМБ 12126

131

136. Повеља Ордена Италијанске круне I реда војводе Степана Степановића

1923, Рим
Репродукција
ВМБ 7870

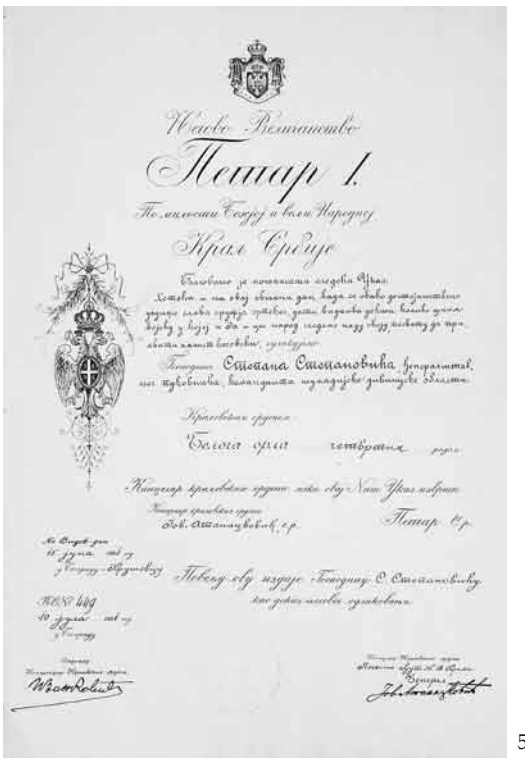
137. Пољски Крст за војне заслуге војводе Степана Степановића

1924. година
Сребро, H 3,3 cm
ВМБ 12460

Библиографија: Анђелија Радовић, *Знамените личности у борби за ослобођење и уједињење Србије и Црне Горе и њихови предмети из збирке Војног музеја*, Београд 2005, стр. 109.

138. Повеља пољског Крста за војне заслуге војводе Степана Степановића

1. јул 1924, Варшава
Репродукција
Хартија, 35,5 x 27,5 cm
ВМБ 12125

135

138

136

139. Писмо председника општине Сарајево Аристотела Петровића војводи Степи Степановићу
3. фебруар 1920, Сарајево
Репродукција
ИАЧ

140. Сарајево

1913. година
Разгледница у боји, 13,6 x 9 cm
НМЧ, И 838

141. Писмо Стева Марковића војводи Степи Степановићу
1. јун 1920, Сарајево
Хартија, 17,2 x 21,2 cm
НМЧ, И 839

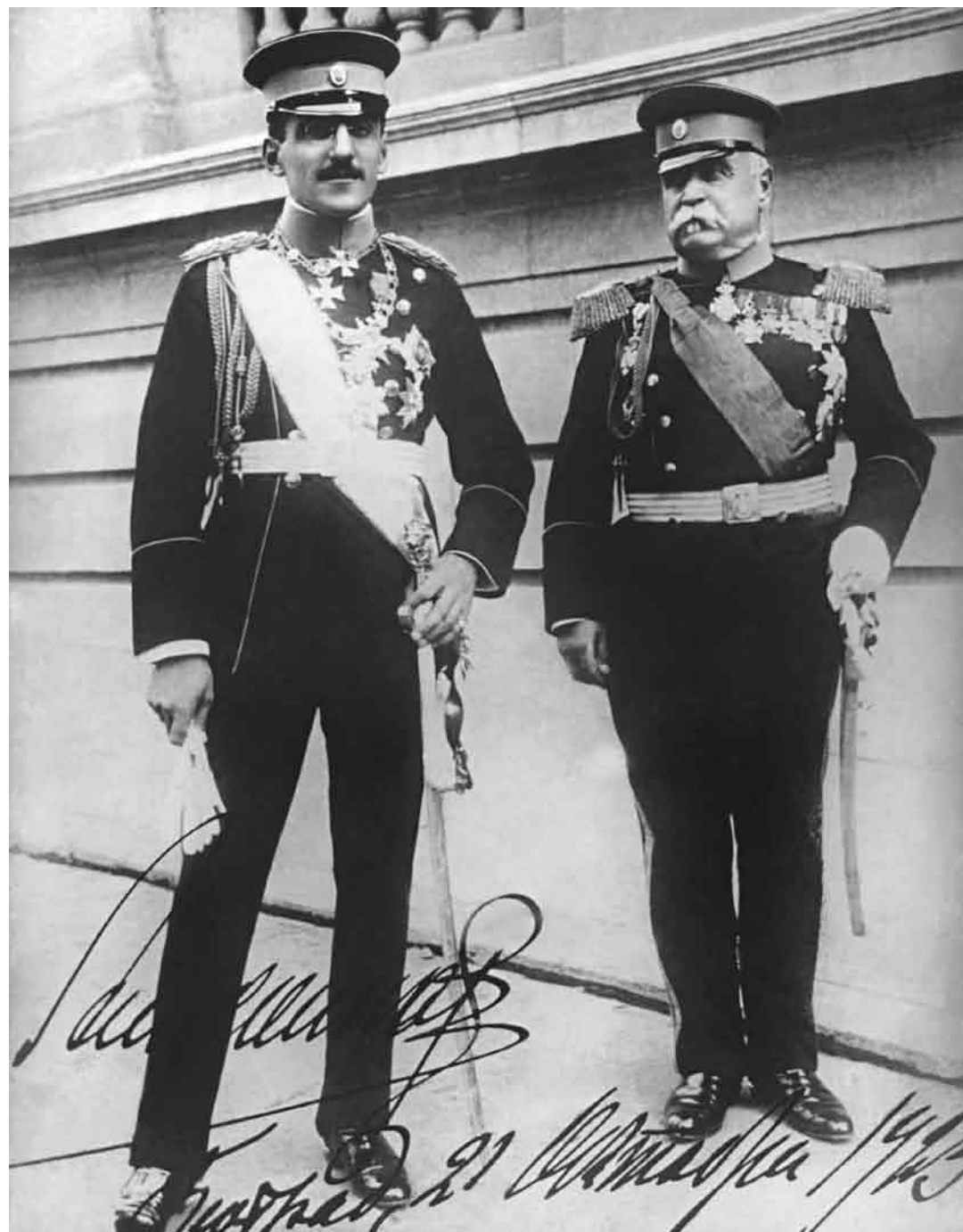
142. Војвода Степа Степановић у великој војводској униформи
Око 1920. године
Репродукција

Библиографија: В. Торовић, *Наше победе*, Београд 1929, стр. 45.

143. Бурмутица са монограмом Краља и Краљице
1923. година
Сребро, 4,5 cm

144. Краљ Александар I Карађорђевић и војвода Степа Степановић
21. октобар 1923, Београд
Позитив на стакленој плочи
НМЧ, И 1156

Библиографија: *Споменица војводе Степе Степановића*, Београд 1930, стр. 5.

144

145. **Војвода Степа Степановић уноси престононаследника Петра Карађорђевића у цркву на крштење**
21. октобар 1923, Београд
Репродукција

Библиографија: *Споменица војводе Степе Степановића*, Београд 1930, стр. 7.

146. **Писмо краља Александра I Карађорђевића војводи Степи Степановићу**
15. мај 1924, Београд
Хартија, 16 x 21 cm

Библиографија: В. Gligorijević, *O pitanju ulaska predstavnika HRSS u Davidovićeovu vladu 1924. i o krizi i padu te vlade, Istorija XX veka. Zbornik radova*, knj. VII, Београд 1965, стр. 346.

147. **Уговор војводе Степе Степановића и каменоресца Франческа Бербеље о градњи гробнице**
1924, Чачак
Хартија, 21,1 x 34,1 cm
НМЧ, И 861

148. **Уговор војводе Степе Степановића и каменоресца Франческа Бербеље о градњи надгробног споменика**
1925, Чачак
Хартија, 22,7 x 29,5 cm
НМЧ, И 860

149. **Цртеж надгробног споменика**
1925. година
Пауспапир, 17 x 31,5 cm
НМЧ, И 859

150. **Писмо Николе Пејчића војводи Степи Степановићу**
24. март 1925, Београд
Хартија, 13,3 x 16,6 cm
НМЧ, И 830

151. **Писмо секретара Средишњег одбора Народне одбране војводи Степи Степановићу**
Децембар 1925, Београд
Хартија, 17 x 21 cm
НМЧ, И 840

152. **Писмо Суда општине Чачанске војводи Степи Степановићу**
20. јун 1925, Чачак
Хартија, 21 x 34,2 cm
НМЧ, И 831

153. **Писмо генерала Добросва Миленковића војводи Степи Степановићу**
5. јануар 1927, Крагујевац
Хартија, 17,7 x 23,5 cm
НМЧ, И 827

154. **Војвода Степа Степановић са Миланом Радосављевићем одлази на конгрес Народне одбране**
1927, Београд
Репродукција

155

→48←

155. **Војвода Степа Степановић после конгреса Народне одбране**
1927, Београд
Репродукција

Библиографија: *Споменица војводе Степе Степановића*, Београд 1930, стр. 69.

156. **Писмо Стјепана Роце војводи Степи Степановићу**
3. август 1928, Сплит
Хартија, 22 x 32,2 cm
НМЧ, И 829

157. **Споменик на Текеришу**
1928. година
Фотографија, 8,9 x 14 cm
НМЧ, И 1161

158. **Војвода Степа Степановић у шетњи поред Мораве**
После 1920, Чачак
Фотографија, 8,8 x 11,8 cm
НМЧ, И 1160

172

→49←

159

163. Армијски генерал Стеван Хацић
опрашта се од војводе Степе
Степановића у име војске Краљевине
Југославије
1929, Чачак
Фотографија, 16,7 x 11,6 cm
НМЧ, И 1163

160

164. Грађани на сахрани војводе Степе
Степановића
1929, Чачак
Репродукција

165. Одликовања у погребној поворци
1929, Чачак
Позитив на стаклу
НМЧ, И 1154

166. Погребна поворка
1929, Чачак
Репродукција

167. Погребна поворка
1929, Чачак
Фотографија, 14 x 8,9 cm
НМЧ, И 1164

168. Гробница на чачанском гробљу
1929, Чачак
Фотографија, 17 x 12,1 cm
НМЧ, И 1165

Библиографија: *Споменица војводе Степе
Степановића*, Београд 1930, стр. 166.

169. Књига за уписивање посетилаца гроба
војводе Степе Степановића
1929-1937, Одбор за подизање споменика
војводи Степи Степановићу
Хартија, 21 x 34 cm
НМЧ, Р бр. 559/2002.

170. Војвода Степа Степановић
1929, Ђорђе Јовановић
Медаљон, гипсани
модел, R 25,5 cm

Библиографија: Р.
Кулић, *Каталог збирке
вајарских радова Галерије
Матице српске*, Нови Сад
1989, стр. 68.

170

161

164

165

168

171. Писмо генерала Стевана Хацића Јелени Степановић

1929, Београд
Хартија, 20,7 x 33,7 cm
НМЧ, И 835

172. Кућа војводе Степе Степановића у Чачку

1929, Чачак
Фотографија, 16,5 x 12,1 cm
НМЧ, И 1166

173

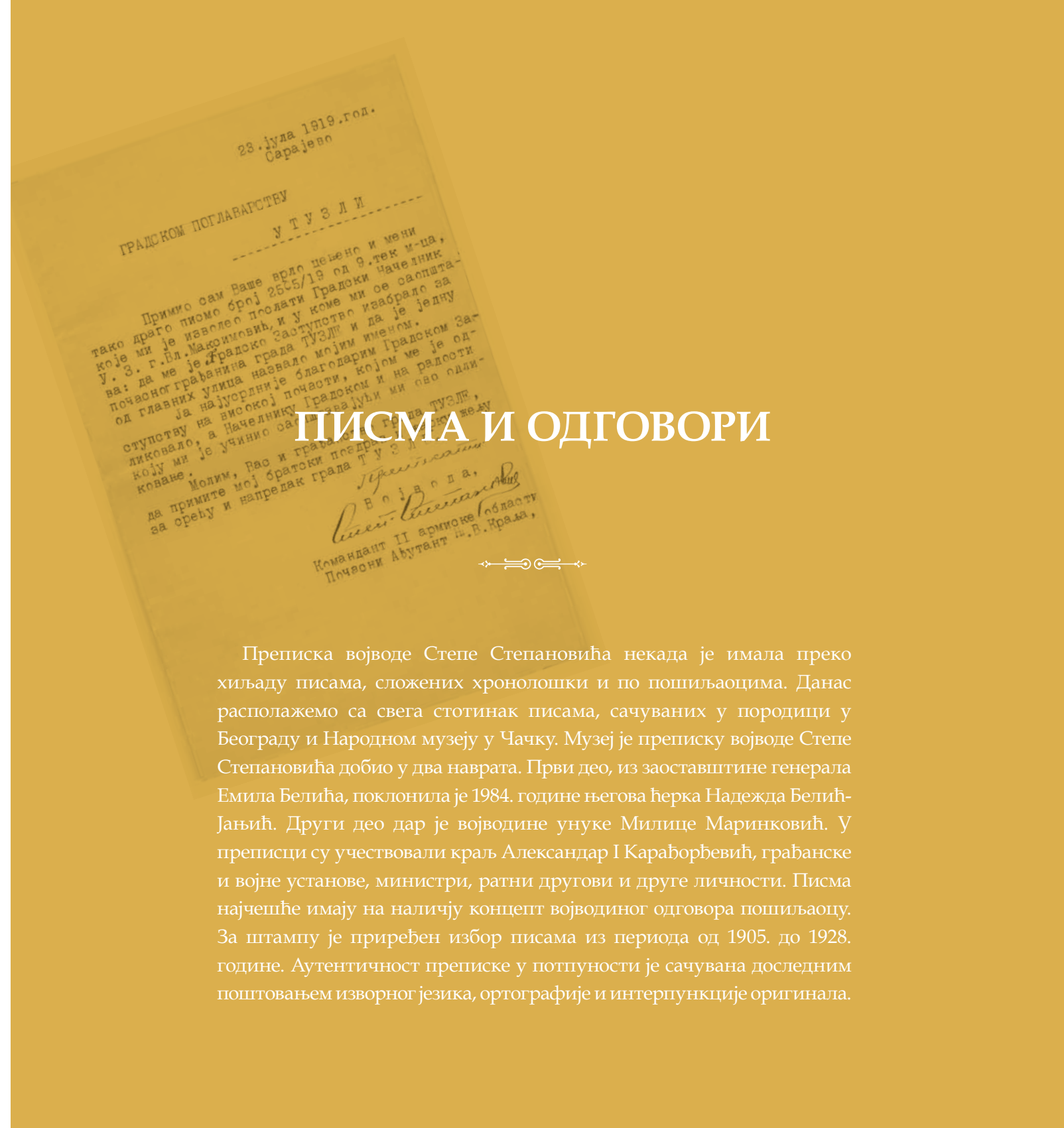
173. Помен на гробу војводе Степе Степановића

Око 1930, Чачак
Репродукција

Скраћенице

- АВИИ – Војни архив Војноисторијског института, Београд
- АС, ДК – Архив Србије, Београд, Фонд Дворске канцеларије
- АСАНУ – Архив Српске академије наука и уметности, Београд
- ВМБ – Војни музеј, Београд
- ИАЧ – Међуопштински историјски архив, Чачак
- ИАШ – Историјски архив Шумадије, Крагујевац
- НМЧ, И – Народни музеј, Чачак, Одељење за историју

Предмети без сигнатуре у каталожском попису припадају потомцима војводе Степе Степановића, породицама Лучић и Вељовић из Београда

ПИСМА И ОДГОВОРИ

Преписка војводе Степе Степановића некада је имала преко хиљаду писама, сложених хронолошки и по пошиљацима. Данас располажемо са свега стотинак писама, сачуваних у породици у Београду и Народном музеју у Чачку. Музеј је преписку војводе Степе Степановића добио у два наврата. Први део, из заоставштине генерала Емила Белића, поклонила је 1984. године његова ћерка Надежда Белић-Јањић. Други део дар је војводине унукe Милице Маринковић. У преписци су учествовали краљ Александар I Карађорђевић, грађанске и војне установе, министри, ратни другови и друге личности. Писма најчешће имају на наличју концепт војводиног одговора пошиљацима. За штампу је приређен избор писама из периода од 1905. до 1928. године. Аутентичност преписке у потпуности је сачувана доследним поштовањем изворног језика, ортографије и интерпункције оригинала.

Господине пуковниче,

Васпитан у духу војничком, да увек будем искрен и отворен према својим претпостављеним старешинама, слободан сам да користим ову прилику и да вас известим о једној повереној ми ствари:

“Пре 10 дана долазио је овде Ђенералштабни мајор Петар Пешић и саопштио ми, да је послат као повереник од највишег места, да потражи мој пристанак и сарадњу, око врбовања четника за Маћедонију, а из овог гарнизона и околине. Сматрајући ово као патриотску ствар, тим пре што се са надлежног места дају инструкције за ово, ја сам обећао да ћу се радо примити овога само, ако то буде било и са вашим знањем. После тога јавља ми, да је са надлежног места лично вама писано о овоме и да се подофицирима, који се добровољно буду јавили за комите, неће чинити никакве сметње. Настао сам, да под највећом дискрецијом добијем драговољан пристанак од 5 официра, 15 подофицира, 4 редова и 20 грађана – из Топлице. О овоме сам известио мајора Пешића, као и о томе, да је овде, у највећој тајности, образован одбор од 4 највићенија грађанска лица и да је исти одбор, за непуних 5 дана, прикупио 5 000 динара за набавку одећа и остале спреме, а да има изгледа да ће се за 5-6 дана прикупити свега око 6-7 000 динара.

И овом приликом саопштио сам му, да му људе не могу ставити на расположење, пре, него што од вас добијем одобрење. Међутим он ми данас јавља, да људи треба да буду готови за 5-6 дана за полазак.

Извештавајући вас по дужности о овоме, ја вас молим господине пуковниче за објаснење, могу ли официрима и подофицирима, који су дали свој пристанак, ово одобрити и дати им најнужније осуство.

19 марта 1905 г Крушевац. Вр. дужност команданта XII пеш. пука “Цара Лазара”, Ђенералштабни мајор, Божидар Терзић

[Споља:]

Одговорено му данас приватним писмом ово:

Господ. мајоре,

Примио сам Ваше писмо од јучерашњег.

Ја никаквих других наређења немам, сем налога кога сам вам саопштио јуче са пов. Ђ. № 313, па Вам не могу дати никаква друга упутства.

Налазим да у овај посо нисте требали улазити пре но што ме известите.

20 марта 1905 г. Ваш Степ. Степановић, Краг. пуковник.

НЗ. Министар војни извештен је о овоме у изводу у одговору на његово наређење од 20 марта 1905 г. № 9 лично, строго поверљиво - па види концепт на истом предмету.

(НМЧ, И 832)

→ 2 ←

ΒΡΑΧΕΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Генералу Степи Степановићу,

Данас са мојим друговима дошли смо здраво у Солун. Част ми је изјавити топлу захвалност вашој екселенцији. Такође никад са цијелим мојим колегама нећу заборавити вашег доброг поступка.

Искрено поздрављам вашу екселенцију и поз. госп. пуковника Живановића.

Солун, 6. 8. 1913. год. Мајор турске војске, Босанац, Мехмед Фахри

[Адреса:] Поштованом госп. Степану Степановићу генералу србске кр. војске Пирот Pirot [прецртано] Београд [оловком]

(НМЧ, И 836)

[Разгледница “Miljacka sa latinskom ćuprijom”]

Госп. Стјепана Стјепановић
генерал Beograde (Serbie)

Сарајево, 6/11. 913.

Драги господине,

Концем године спремамо неколико бројева Босанске Виле као ратну споменицу. Зато и Вас учтиво молимо да нам за те бројеве напишете ма и најмањи прилог. Ако ништа не мognете друго а Ви нам што пошаљите из главних наредаба. Професор Коста Петровић покупиће све радове, па ће Вам се јавити.

Српско Вам поздравље из српске Босне

“Босанска Вила” Сарајево
Н. П. Кашиковић

[Споља:] Незнам да ли сам по овоме што год урадио

(НМЧ, И 838)

→ 4 ←

Џијењени Господине!

Прилике, у којима живи српски народ на приморју врло су лоше. Између осталог, један од главних узрока је томе просвјетна и привредна занемареност, јер у ширим слојевима народним влада мрак и сиромаштво у највећој мјери. Да се неби утро траг Србину на плавом Јадрану, на овој мртвој стражи васколиког Српства и Словенства, основана је “Српска зора”, да га просвјетно и привредно јача и диже. Схваћајући њен племенити задатак, Српска Дубровачка Омладина намјерава, као и других тако и ове године, да приреди велику јавну забаву у корист “Српске зоре”. Чим су већа средства плодници је и рад, ради тога, Омладина жели, да “Српској зори” допринесе што веће материјалне користи. А да те жеље и оствари повела се мишљу да преко своје забаве преда највеликодушнијим

прилагачима на успомену слику највићенијих и најзаслужнијих живућих Срба и Српкиња.

Увјерени, да ће сви наши национални радници удовољити нашој жељи слободни смо и Вас најљудније замолити, да нам пошаљете Вашу слику са својеручним потписом.

На тој услузи остаће Вам захвални: “Српска зора”, Дубровачко Грађанство, Српство на приморју, а особито потписани Одбор у име Српске Дубровачке Омладине која Вас штудује и српски поздравља.

За Одбор Срп. Дубровачке Омладине:
Васа Пипер, студ. права
Вуко Ђуровић, срп. учитељ

У Дубровнику, 29. I 11/II 914.

Р. С. Забава ће се одржати дне 8/21. III о. г. Замољено молимо Вас да пошаљете на: “Српску зору” Дубровник.

[Споља:] Послао сам данас моју слику (са Једрена). 4/III.-914 год. Степ

Београд.

(НМЧ, И 844)

Србија
Дописна карта

[печат]
Прегледала
војна цензура

Господину Војводи Степи Степановић
Команданту II Армије
српско ратиште.

Господине војводо,

Молим да примите моје најсрдачније
честитање за заслужено унапређење и моје
жеље за дуг живот на срећу и корист Отаџбине.
Много поздрава.

Јаша М. Продановић

(НМЧ, И 821)

[грб]

Архиепископ Београдски
и Митрополит Србије

Ниш,
5. јануара 1915. год

Драги Господине Војводо и пријатељу,

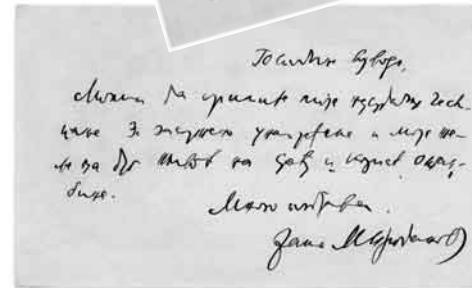
Искрено Вам честитам нову годину, и
шаљем благослов и Вама и храброј војсци којом
командујете. Дај Боже да у овој години српски
јунаци коначно униште непријатеље српског
народа и остваре његово потпуно ослобођење и
уједињење.

Срећан Вам заслужено добијени Војводски
чин!

Ваш поштовалац
Димитрије
Архиепископ Београдски
и Митрополит Србије

Г. Војводи Степи Степановићу

[Споља:] Примљено 9 Јан. 1915 г. у Младеновцу

Одговорио сам 10 Јан. 1915 год. из Младеновца
овако:

Ваше Високопреосвештенство,

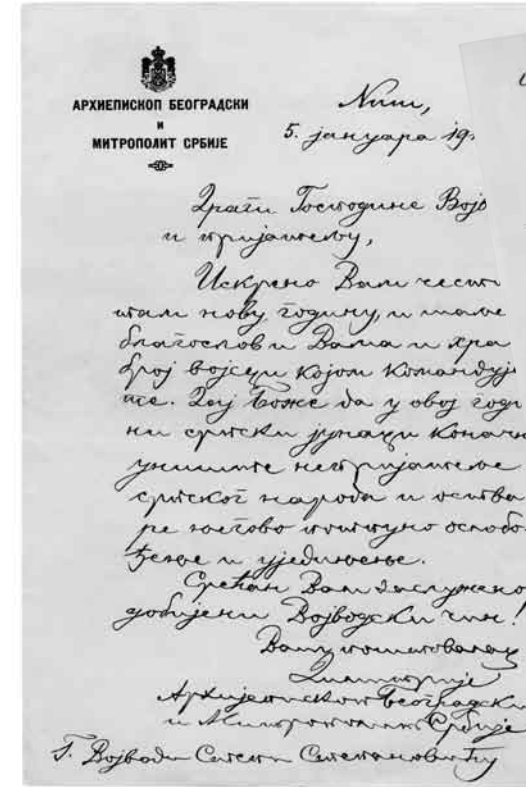
Јуче сам примио Ваше пријатељско мило
ми писмо од 5 ов. мца, којим сте ми учинили
велику радост, шаљући Благослов мени и војсци
којом командујем и честитајући нову годину.

Ја сам дубоко захвалан на овој пажњи Вашег
Високопреосвештенства, па Вас молим, да
примите моју најусрднију благодарност и жељу
да у скоро у ослобођеном и уједињеном Српству
узнесете хвалу Богу.

Молећи Бога да Вам подари дуг живот и
крепко здравље, ја се препоручујем Вашим
молитвама.

Ком. II армије,
Почас. аф. Њ. В. Краља
Војвода
Степ. Степановић

(НМЧ, И 822)

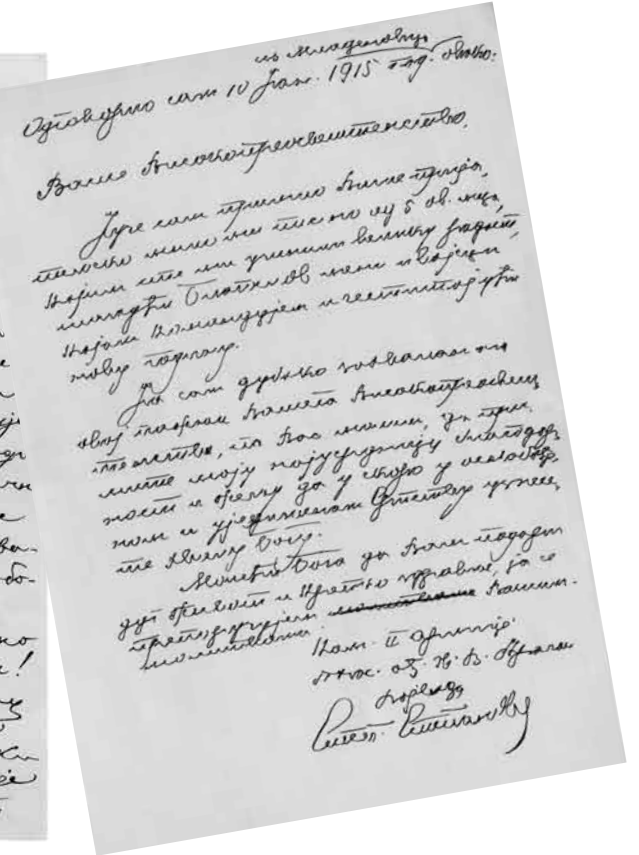
27 Јануара 1917 г.
Војиште.

Драги Јовица

Примио сам твоја писма и карту, и то: карту
писану 29/XII пр. године примио сам 15 ов мца;
писмо писано 9/XII пр. год. примио сам 16 ов.
мца; а оно писано 11 ов. мца примио сам 19 ов.
мца.

Обрадовале су ме повољне вести о нашим,
да су здрави; а добар је знак и то, што је Драгош
немиран и што се Милица у писању служи
хумором.

И ја сам здрав.

Лена је се била јако променила још док смо
ми тамо били, а за мајку ми је брига што је тако
нагло много остарила, ако је Даничина оцена
правилна, а не претерана.

Ја сам Лени послао у Новембру и Децембру
пр. год. по 400 круна, а 1 ов. мца опет 400 кр.
и свакога првог слаће јој се толико. Ако би ти
јавили да им је то недовољно – ја ћу им повисити
на 600 кр. месечно.

Милице сам послао у Децембру пр. год. 800
кр. а 1 ов. мца 400 кр. И њој ће се слати сваког
првог по 400 кр.

Нисам добио од њих одговор да ли су новац
примили, а Банка извештава да им је исплаћено.
Упитај их ти, ако можеш, јесу ли примили, па
ми јави.

Сазнај што год ближе о Мили и Биску да ли
што год уче, па ми јави.

Ако можеш ти пошаљи Крсти што ти тражи, али пошаљи и деци у Чачак и Крагујевац, ако буду могли да приме.

Јављај ми се чешће са вестима о теби и нашим, јер ми то ублажава бригу.

Поздрави много Борисављевића.

Изјави моју благодарност и поздрав г. Мијодрагу Ристићу на лепом сећању о мени.

Одговори ми што скорије о пријему овог писма.

Грли те твој Ојка

[Споља:] 14-II-1917 Крф, Јов. Солун, а не Крф?

8

Српско трговачко друштво
а. д.

Капитал уплаћен дин. 1,000,000

Централа:
Београд

Агенције:
Солун, Скопље, Ниш.

Солун 4. септембра 1917

Господину
Војводи Степану Степановићу,
Команданту II Армије,

П. Бр. 222.

Част нам је учтиво известити Вас, да се нисмо могли примити извршења Ваше новчане пошиљке за Вашу породицу у Чачку, пошто је држава узела у своје руке посао око слања новца породицама у Србији.

Жалимо што нисмо могли да Вас услужимо и молимо Вас, Господине Војводе, да изволите и овом приликом примити уверење о нашем особитом поштовању.

[печат]

Српско трговачко друштво
Директор дежурни
[нечитко] Јовановић

[Споља:]

Врховној Команди

Ја сам до сада слао новац мојој породици у Србији, за њено издржавање, преко “Српског Трговачког Друштва” у Солуну, и она је тај новац уредно примала; те ми је тиме била скинута брига за њено издржавање, и ја сам се могао свом снагом предати својој дужности овде.

Сада ме поменуто друштво извештава, да не може више примати извршења мојих новчаних пошиљака за моју породицу у Србији; пошто је држава узела у своје руке посао око шиљања новца породицама у Србији.

Од стране државе није до сада ништа о овоме објављено пошиљаоцима, нити је објављено како је уређен овај пренос шиљања новца породицама у Србији, те да неби наступио прекид и застој, и породице остале без срестава за своје издржавање.

Мени и мојој породици овај прекид и застој – који неминовно мора повући за собом ова промена – донео би велику несрећу, с тога: што су Аустр. новине објавиле по Србији да сам ја осуђен на смрт, због некаквог републиканског покрета, али се само за сада одустало од извршења те пресуде, па је моја породица, због овога, била дуже времена у самртном страху и очајању, док нисам успео да је обавестим да је то лаж. Један од најјачих доказа да је глас лажан било је уредно примање новца које сам јој слао, а сада кад настане застој и неуредност у томе, њој ће се вратити страх и очајање.

Ничим се не може правдати ова забрана која причињава несрећу и мени и мојој породици, јер, ако је поменуто друштво имало каквих кривица, оне су се могле и требале расправити само са њим, а не да последице тога носим ја и моја породица и да ми се спречава издржавање породице у место да ми се у томе помаже и олакшава.

Због оваквог стања ја сам принуђен да се жалим Врховној Команди на овај поступак, који ме води у очајање, и да је замолим за дејство; да се ова забрана што пре укине те да поменуто

друштво може неспречено и од сада помагати ми као и до сада, уредно снабдевање и издржавање моје породице, а држава има небројено путова и начина да свој надзор над радом тога друштва уреди и одржава како нађе за потребно без да се спречава мени уредно издржавање породице у поробљеној Отаџбини.

7 Августа
1917 г
Војиште

Команд. II армије
Почас. Ађут. Њ. В. Кр.
Војвода, Степ. Степановић

(НМЧ, И 855)

9

Депеша

Господину војводи
Степи Степановићу
Сарајево.

У наш знак ослобођења од туђинског јарма за златну слободу коју сте нам као представник храбре победоносне српске војске додијелили потписано градско заступство признавајући и ценећи Ваше велике заслуге намењене за своју једнокрвну браћу у Босни и Херцеговини усудило је се у данашњој свечаној седници назвати једну од главних улица града Приједора Вашим именом па Вас моли да то на знање примите и своје одобрење поменутом закључку подијелити изволите. Градоначелник Хусрефбег Капетановић, подначелник Нанн Подманн, подначелник Манојло Вукић, вјећинци: Мића Брковић, Јово Борајевић, Сулејман Дјаковић, Салихага Црналић, Јово Каран, Хасанбег Капетановић, Смаилага Рапић, Јово Вулић, Антон Новотни.

Тачност преписа оверава:

10-фебруара 1919. год.
Сарајево.

Ађутант ппуковник,
Мирослав Томић

Депеша

Градоначелнику – Приједор

Дубоку тронут почашћу коју сте ми учинили, тиме, што сте назвали мојим именом једну од главних улица Вашег лепога града Приједора, ја Вам усрдно благодарим на том великом одликовању и братској љубави, па Вас молим да примите мој топли братски поздрав, са жељом да Бог подари Вашему граду срећу и напредак а становништву постојано здравље и задовољство.

10-II-919 год.
Сарајево

Командант
II армиске области
Почасни Ађутант Њ. В. Краља,
Војвода,
Степ. Степановић с. р

Да је препис веран оригиналу тврди

11/II 1919 год.
Сарајево.

ађутант ппуковник
Мирослав Томић

(НМЧ, И 845)

10

[печат]

Дружина Срба за Босну и Херцеговину
“Побратимство”
Пододбор у Разбоју

У Разбоју 23. V. 1919.

Свијетли војвода!

Наумили смо подићи дом у селу Разбоју-Стапарима котар бос. Градишка и већ га народ прозва “Дом војводе Степе Степановића, побједника од 1912-1918.”

Он ће бити културно-економско-просвјетни центар за наша села (10 их бројем) и цијелу околицу.

Сиротиња смо. Апелирали смо на народ, који ће га и саградити добровољним прилозима,

док се сакупи 80.000 Кр. У њ' ћемо смјестити све наше установе: Српску Земљ. Задругу, Побратимство, Соко, Просвјету, Читаоницу, Одио за сиромашну дјецу и т. д.

Наша села по признању мјеродавних су једна од најсвјеснијих у Б. и Х.

На видан начин хоћемо да покажемо колико цијенимо Вашу херојска дјела – неумрло име.

Молимо за дозволу!

Предсједник Зем. Задруге: Саво Рачић, тежак
Побратимству: Симо Мандић, тежак
За Пододбор Просвјете: Данило А. Дрча, учитељ
Читаоници: Максим Савић, трговац
Тамбурашки збор: Лазар Ђукић, трговац
Одбор за сакупљање прилога: Зорка Д. Дрча,
учитељица, Ђорђо Савић, медицинар,
Михајло Павловић, тежак.

[Споља:] Дом Војводе Степе Степановића у
Разбоју (Босна)

(НМЧ, И 848)

⇒ 11 ⇐

3. јуна 1919 године.
Сарајево.

Драга Браћо!

Примио сам Ваше врло цењено и мени тако драго писмо, од 23. маја тек. године, Бр. 7, па хитам да Вам се прво захвалим на почести коју сте ми овим писмом указали, и да Вам саопштим ово моје мишљење:

Моје личне заслуге су у рату од 1912-1918 године тако обичне, да за њих не бих могао примити тако високо одликовање, које ми Народ указује, тиме, што је Дом кога намеравате подићи у Разбоју, за културни, економски и просветни центар за Ваша села, прозвао: "ДОМ ВОЈВОДЕ СТЕПЕ СТЕПАНОВИЋА, ПОБЈЕДНИКА ОД 1912-1918."

Ја сам само имао неизмерну срећу да командујем ненадмашним јунацима II армије, који су извојевали победе, па ако Народ те њихове заслуге оличава у мени, као њиховом срећном команданту, ја примам Народно одликовање за те заслуге, и дубоко благодарим Вама и Народу за такво одликовање заслуга војника II армије.

Молим Вас да примите мој братски поздрав и жарку жељу за напредак установа, којима подижете Дом и за здравље и срећу Народа који га подиже.

ВОЈВОДА,
Степ. Степановић
Почасни Ађутант Њ. В. Краља,
Командант II армијске области.

Пододбору "ПОБРАТИМСТВА" Дружине Срба
за Босну и Херцеговину.
РАЗБОЈ /Босанска Градишка/

(НМЧ, И 849)

⇒ 12 ⇐

23. јула 1919. год.
Сарајево

ГРАДСКОМ ПОГЛАВАРСТВУ
у ТУЗЛИ

Примио сам Ваше врло цењено и мени тако драго писмо број 2505/19 од 9. тек м-ца, које ми је изволео послати Градски Начелник У. З. г. Вл. Максимовић, и у коме ми се саопштава: да ме је Градско Заступство изабрало за почасног грађанина града ТУЗЛЕ и да је једну од главних улица назвало мојим именом.

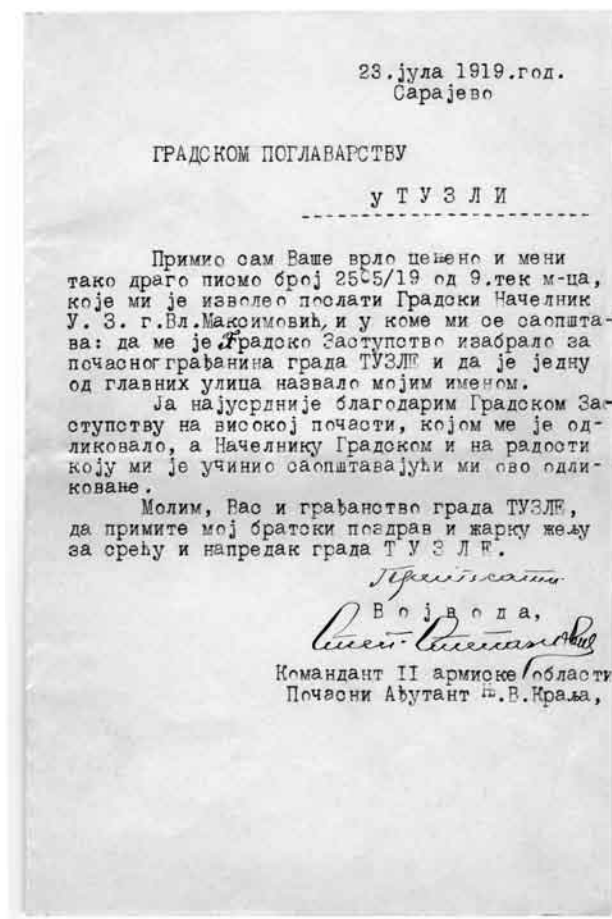
Ја најусрдније благодарим Градском Заступству на високој почести, којом ме је одликовало, а Начелнику Градском и на радости коју ми је учинио саопштавајући ми ово одликовање.

Молим, Вас и грађанство града ТУЗЛЕ, да примите мој братски поздрав и жарку жељу за срећу и напредак града Т У З Л Е.

Преписати

Војвода,
Степ. Степановић
Командант II армиске области
Почасни Ађутант Њ. В. Краља

(НМЧ, И 824)

⇒ 13 ⇐

Министарство Пошта и Телеграфа

ТЕЛЕГРАМ

Адреса: Војводи Степану Степановићу Чачак
Из: Београда
Број телегр.: 13489
Број речи: 20
Време предаје (дан, час): 20, 14
Време пријема (дан, час, мин.): 20, 14, 33
Потпис званичника: [нечитко]

Честита Крсно Име и шаље своје поздравље
Александар

Бр Служб.

[Споља:]

Њег. Краљ. Височан.
Престолонаследнику Александру.
Београд.

Молим Ваше Височанство, да благоволите примити моју најтоплију благодарност на честитци и поздрављу, које сте ми изволели упутити на дан моје Славе и моје топле жеље за Ваш дуг живот у здрављу и задовољству.

21/I 1920 г.
Чачак.

⇒ 14 ⇐

Сарајево, дне 3. фебруара 1920.

Господину
Војводи СТЕПИ СТЕПАНОВИЋУ
у ЧАЧКУ.

Закључком сједнице општинског одбора града Сарајева држане дне 29. јануара 1920. изабрана су господа општински одборници Стево Марковић и Фехим Кафадаревић, да Вам

предаду диплому почасног грађанина града Сарајева.

Молим Вас да их изволите примити.

[Печат] Предсједник општине
Петровић
(ИАЧ)

⇒ 15 ⇐

Сарајево, 1. јуна 1920.

Драги и Добри Војводо!

Примио сам Ваше писмо, које ми је приредило необичну срећу и неизмерно весеље. Садржај писма саопштио сам колегама у опћинском Одбору и испоручио им високо поздравље, од нашег Дичног Војводе, те сви су били угодно дирнути и радосни, на пажњи и сећању. Држим, да ми нећете замерити, што сам и то писмо отштампао у “Народном јединству”, те што сам мој опис “Пута у Чачак” отштампао у овој књижици заједно са Вашим писмом, што чини целину.

Од те књижице шаљем Вам неколика примерка ради сећања, поделио сам опћинским одборницима и оставили смо нешто у наш архив ради спомена, затим 500 комада поделићемо о испиту нашој школској омладини, која ће да чува успомену на нашег Великог Војводу и најодличнијег грађанина своје вароши Сарајева. Шаљем и неколико примерака колеги проф. Новитовићу у Чачак, да их подели ради сећања пријатељима и познаницима.

Сада, на основу Вашег писма, да прећем на друго:

Код нас, драги Војводо, оставили сте најлепшу и вечну успомену, Ваше се име непрестано чује и спомиње. Отишао нам је генерал Терзић, који је несрећно насео неваљалим људима, сви у час повикаше, такво се нешто не би никад догодило нашем Војводи Степи. Дошао нам је генерал Хаџић, али Сарајево непрестано жали Ваш одлазак и осећа, да нема замене Војводи Степи!

Јуче бијаше овде “in cognito” Престолонашљедник, дошао је из Ковиљаче, задржао се овде 2 сата и вратио се исти дан аутомобилом у

Ковиљачу. Сви жале, да нису знали за долазак и очекују са нестрпљењем Његов свечани улазак у срце Босне Поносне.

Прилике се код нас срећују, споро иде, али се осећа сваким даном напредак. Сва културна и стручна друштва, као професорско, учитељско, лекарско, инжињерско и т.д. удружили смо се и створили смо “друштво за народно просвећивање”, са циљем, да живом речи, предавањем и лектиром просвећује шире народне слојеве и сузбија неписменост и невест. У Сарајеву држимо сваке недеље јавна популарна предавања о актуелним питањима народног живота, досад смо одржали десет таквих предавања, која су била ванредно посећена. Исти смо рад проширили и у провинцију, па ћемо настојати, да га организујемо и развијемо, да допре и у најзабитије село, радимо са скиоптиконским и кинематографским zgodним сликама.

Ја сам председник главног одбора тога друштва и одржао сам прво предавање “о Јадрану.”

Ова предавања штампамо, па ћемо их слати на све стране, да се корисно употребе, кад буде отштампано моје предавање, бићу слободан да Вам га спремим. У недељу 6. о. мј. приређујемо “Дечији дан”, где ће деца манифестирати, певати и декламовати, те скупљати прилоге, за своје другове, чији очеви жртвоваше себе, за нашу Лепу Слободу и за Велику нашу Отаџбину!

У идућу опет недељу 13. о. м. приређујемо књижевну прославу нашег омиљеног, патриотског песника Алексе Шантића. Тако радећи поред школе у разним друштвима и институцијама, време брзо пролази, а успех рада и ако је мали, опет ме радује.

Имао бих Вам тога много писати, али извините, да сам и оволико злоупотребио Вашу наклоност и стрпљење.

Примите Добри Војводо, заједно са Вашом племенитом Госпобом моје најдубље поштовање и најсрдачније поздравље.

Љуби Вам десницу и чува свету успомену на Вас и боравак код Вас одани:

Стево Марковић

(НМЧ, И 839)

⇒ 16 ⇐

ГОСПОДИНЕ ВОЈВОДО,

Господин Министар Војни и Морнарице наредио је да Вам се по Вашем тражењу, стави стално на службу и за Вашу личну употребу, аутомобил марке “Лаурин-Клемен”.

Наређено је Команданту Ауто-Команде да Вам аутомобил одмах упути са сигурним шофером који овај аутомобил познаје.

Аутомобил ће бити на снабдевању код ауто-оделења Шумад. Дивизијске Области и издаваће му се по 8 литара дневно бензина са осталим припадајућим потрошним материјалом.

Аутомобил није могао раније бити одређен за то што у гаражи Ауто-Команде до сада није било исправних аутомобила.

О предњем част ми је известити Вас.

23. јануара 1921. год. Начелник, Пуковник,
Београд. Свет. Н. Стајевић

Господину
Г-ну Степану Степановићу Војводи
Чачак.

[Споља:]
Примио: 27 Јан. 1921 год.

⇒ 17 ⇐

[печат]
Краљев Срба, Хрвата и Словенаца
Начелство округа чачанског
Пов. Бр. 234
17 августа 1921 г.
Чачак

Почасном Ађутанту
Његовог Величанства Краља,
Војводи
Господину, Степану Степановићу, Чачак.

Господин Министар Унутрашњих Дела шифрованом депешом од данашњег Пов К Бр: 371. доставља следеће:

“Саопштите Господину Војводи Степану Степановићу да сам га одредио за Команданта трупа у Београду при погребу Краља Петра I, и замолите га да одмах дође у Београд и да ми се јави. Погреб ће се обавити око 20.

Министар Војни
Генерал Зечевић”

Достављајући предње наређење Господина Министра Војног преко Г. Министра Унутрашњих Дела, с’ молбом, да га изволити примити к’знању, и даље учинити шта треба. По саопштењу, молим, вратите овај акт начелству.

Заст.
Начел. округа
Секретар,
Влад Д Главинић

[Споља:] Почетак, за улазак у Народну одбрану.

(НМЧ, И 854)

⇒ 18 ⇐

Министарство Пошта и Телеграфа
[Жиг:] Чачак 8. XI 921

ТЕЛЕГРАМ

Војводи Степи Степановићу Ч
Из: Сарајева
Бр. телегр.: 240
Врста: п
Број речи: 87
Време предаје (дана, часа): 6, 9
Службени подаци: Б
Време пријема (дана, часа, мин.): 6, 11, 38
Потпис телегр. чиновника: Петровић

Данас навршавају се три године да је у наш град дољетјела ваша храбра војска са својим побједоносним заставама.

Како је онда од нас била дочекана са највећим одушевљењем тако се и данас грађанство града Сарајева радосно сјећа доласка ослободилаца

бораца те са срцем пуних благодарности поздравља вас као великога војсковођу и јунака и као првога команданта друге армиске области.

Молим Вас да од мене у име читавога грађанства примите најтоплије жеље за дуг живот и добро здравље.

Комесар за грађанску опшину

(НМЧ, И 846)

→ 19 ←

Комесару за грађанску општину
Сарајево

Дубоко благодарим грађанству Сарајева на радосном сећању доласка наших јуначких бораца ослободитеља у Сарајево, које ми саопштавате данас депешом, па молим Вас и грађанство да примите у име јунака друге армије, братски поздрав из свег срца.

Вама лично благодарим на радости коју сте ми учинили изјавом жеља за живот и здравље, и молим да са грађанством примите моје непроменљиво усрдно братско поздравље. и моју жарку љубав Сарајеву.

Војвода,
Степан Степановић

[Споља:] 6 Нов. 1921 г.

(НМЧ, И 847)

→ 20 ←

Министарство Пошта и Телеграфа

ТЕЛЕГРАМ

Г. Војводи Степи Степановићу Србија – Чачак,
Из: Мостара
Број телегр.: 913
Врста: п
Број речи: 48
Време предаје (дана, часа, мин.): 15, 10, 10
Службени подаци: Б

[Жиг:] Чачак 15. XI 921

Време пријема (дана, часа, мин.): 15, 14, 35

Потпис телегр. чиновника: Зечевић

Приликом прославе трогодишњице уласка српске војске у наш град захвално грађанство града Мостара сматра својом дужношћу да изрази своје симпатије и поштовање славном овјенчаном војсковођи мудро и храбро команданту армије која је прва ушла у нашу ужу отаџбину.

Председник општине
Смајл Чемаловић

[Споља:]

Господ. Смајилу Чемаловићу
Преседнику Општине.

Мостар

Радосно тронут симпатијама и поштовањем, које ми изјавише Грађани града Мостара, на дан трогодишњице уласка јунака II армије у Мостар, ја вас молим Г. Преседниче да им саопштите моју топлу благодарност и братски поздрав.

А Вама, драги пријатељу, шаљем најусрднији поздрав

Војвода
Степан Степановић

→ 21 ←

Његовом Величанству Краљу Александру
Београд.

Са срцем пуних радости и усхићења молим Ваша Величанства да примите моје жарко честитање, што Вам је Бог поклонио Сина, Наследника Престола Славних Карађорђевића, и тиме утврдио срећу Народа којим владате.

Молим Бога да подари дуг и срећан живот Наследнику и Високим родитељима

Почас. ађ. В Величанства,
Војвода,
Степ. Степановић

→ 22 ←

[печат]

Друштво за подизање споменика
Мучки побијених Срба од Бугара

Бр. 205

7 III 1924 г.

Сурдулица

Господине Војводи,

На Дан 24. ов. месеца, извршиће се освећење гимназиске спомен-зграде и капеле и пренос и сахрана костију Срба мучки побијених од Бугара 1915-1918 год.

По утврђеном и одобреном програму овом свечаном и тужном чину присуствоваће Њ. В. Краљ, Краљевска Влада, Народна Скупштина и други претставници званичних и приватних институција.

Свечаност овога чина и значај овога дана захтевају да и Ви, Господине Војводи, као најстарији војник, као Командант јединица, које су се у овим крајевима бориле и као председник Народне Одбране будете присутни и Управни Одбор сматра за своју особиту дужност да и Вас умоли да изволите доћи.

Примите, Господине Војводи, и на овај начин уверење нашег дубоког поштовања.

Секретар, Председник Упр. Одбора,
Пет. Т. Ристић С. Ј. Ђорђевић

Војводи Степи Степановићу
Чачак

[Споља:] Одговорио сам депешом 23 Авг. ово:

Одбору за подизање Споменика
Сурдулица

Не могу доћи да се лично поклоним моштима народних мученика, али духом уносим хвалу и славу њиховим сенима, са вером у Бога да ће варвари бити кажњени као што су и они који су саградили Ђеле Кулу у Нишу.

Војвода,
Степан Степановић

→ 23 ←

24. марта 1925.
Београд.

Господине Војводи,

Смаграм за дужност, да Вам, као своме професору Историје Ратне Вештине, доставим моју књигу “Одбрана Вардарске и Качаничке Комуникације 1915. год.” и замолим, да је прочитате и видите, да ли сам поуке, које сам из Ваших предавања научио, правилно применио.

Са најдубљим поштовањем, Ваш слушалац

Никола Пејчић
пуковник у пензији

[Споља:]

Драги Господ. Пејчићу,

Примио сам Ваше писмо од 24 пр. мца, са послатом ми књигом “Одбрана Вардарске и Качаничке Комуникације 1915 год.”, па Вам усрдно благодарим на пријатељској пажњи коју сте ми тиме учинили.

Ја сам са великом пажњом прочитао књигу, па налазим да сте добро учинили што сте њоме очували оне податке које сте пружили Историји на употребу и оцену а читаоцима ради потпунијег познавања оних судбоносних догађаја које сте описали.

И ја, драги Господ. Пејчићу, од срца желим да се праведно оцене ови догађаји и да се свачија дела ставе на место које заслужују, па ће тиме бити поправљене и оне неправде које су Вама учињене.

Моја жена моли Вас да изјавите њен усрдан поздрав свима Вашим, а ја Вас молим да примите мој пријатељски поздрав.

24. Апр. 1925 г.
Чачак.

Степ. Степановић
Војвода

(НМЧ, И 830)

[краљевски монограм "А" са круном]

Београд, 15. маја 1924

Драги Војводо,

На сваки начин допиру и до Вас у Чачку вести о садашњој кризи. По том колико она траје, видите колико је тешка.

Ја сам до сад покушавао да сложим политичке партије и образујем од више њих владу која би радила у Скупштини, јер би у нашој данашњој заострености то било најбоље решење.

Али и последњи мој покушај, са најпозванијим за то политичарем, самим Председником Скупштине, разбио се услед непопуштања његове партије. Видећи како се ствари обрћу, почео сам последњих дана помишљати, да ми неће остати други излаз, него да образујем владу ван Скупштине, кад је у Скупштини не могу наћи. Нисам ни најмање крио ту евентуалност од политичких људи с којима сам разговарао. Било их је у свима партијама, који су и сами увиђали, да се лако могу наћи у положају да ми заиста друго ништа не остане. За тај случај који је можда већ наступио – желим знати дали могу рачунати на Вас, јер таквој влади не видим кога бих другог могао ставити на чело до свог старог Војводу, који већ својим именом и гласом широм наше земље, значи читав програм. У тешким ратним приликама, као Ваш Врховни Командант, увек сам се могао ослонити на свог искусног и оданог војсковођу. Мислим дакле, да и као Ваш Краљ, опет у тешким приликама, могу учинити апел на Ваше опробано родољубље и пожртвовање. Мој ордонанс официр, мајор Масаловић донеће Вам ово писмо и причекаће на Ваш одговор да ми га донесе.

Срдечно Вас поздравља

Ваш Александар

[Коверат:] Господину Војводи Степ. Степановићу
Чачак.

А.

[Споља:]
16 маја 1924 г.
Чачак

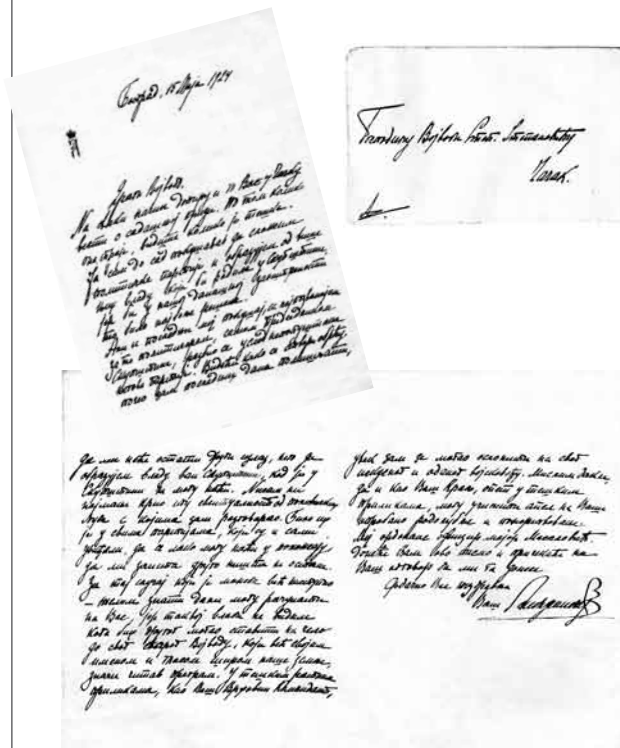
Ваше Величанство

Примио сам писмо Вашег Величанства од 15 ов. мца, и мој одговор је: мој Краљ може располагати мојим бићем кад год нађе за потребно, ради добра Отаџбине.

Молим Ваше Величанство, да благоволи примити моју искрену оданост.

Почас. Абут. Ваш. Величанства,
Војвода
Степан Степановић

Његовом Величанству,
Краљу Александру,
Београд.

САВЕЗ ДОБРОВОЉАЦА СРЕЗА ЗЕМУНСКОГ
Број 65
28. маја 1924. године
у Земуну.

Господине Војводо!

Добровољци града Земуна примили су Ваше цењено писмо, па и ако им је жао, да се Ви услед напорног путовања којему би били изложени, нисте могли примити кумства нашој застави, која ће бити свечано освећена 8. јуна ов. год., ипак не могу да пропусте а да Вас не замоле за доброту да нам изволите послати прилегећи спомен-ексер који ће бити укуцан на дан саме прославе.

Ми смо Господине Војводо били слободни да за кумство замолимо Вашег сталног помоћника за време ратова за ослобођење и уједињење Ђенерала Господина Воју Живановића и он се тога примио о чему нам је част известити Вас.

Желећи да Вас добри Бог и даље поживи до крајних граница људског века на понос и дику наше миле уједињене Отаџбине, молимо Вас Господине Војводо да изволите примити израз нашег најдубљег поштовања.

СЕКРЕТАР:
Божко М. Окица

[печат]

ПРЕДСЕДНИК:
Рихард Рикерт

Господину ВОЈВОДИ,
Господину Степи Степановићу
Чачак

[Споља:]

Господине Председниче,

Примио сам Ваше писмо од 28 пр. мца, и, одговарајући жељи израженој у томе писму, ја Вам шаљем приложени Спомен Клинац за Заставу.

Ја сам необично срећан што сте за Кума Ваше Заставе умолити Г. Ђенерала Воју Живановића, мога сталног помоћника у ратовима за ослобођење и уједињење, – па од срца честитам и Вама и њему.

И ако лично не могу доћи на прославу освећења Ваше Заставе, ја ћу духом бити са Вама, и радоваћу се успесима врлина и идеала које ће та застава оличавати, као симбол наших родољубивих добровољаца среза земунског, којима шаљем мој усрдан поздрав.

2 Јуна 1924 г
Чачак.

Степан Степановић,
Војвода.

Господину Председнику Савеза
Добровољаца Среза Земунског
Земун.

28—XI—1924 године
у Београду.

Уважени Господине Војводо,

Поводом образовања Комитета за подизање споменика на Мачковом Камену и цркве-коштурнице у Крупњу за спомен палим борцима, – Господин Доктор Рајс обратио Вам се је једним писмом, с молбом, да и Ви изволите ући за члана тога комитета.

Сва остала Господа позвана да узму учешће у овај Комитет изводела су изјавити свој пристанак, изузев Војводе Господина Бојовића, који је изјавио да се услед претрпаности својих личних и службених послова, не може одазвати наведеном позиву и Вас, од кога није добивен никакав одговор.

Како овај Комитет, треба да се што пре конституише и одпочне свој рад, то по налогу отсутнога Господина Др. Рајса, имам част да Вас замолим за хитан одговор по овој ствари, који би с обзиром на циљ овога Комитета и Ваш величанствени значај у минулим ратовима, требао бити позитиван.

Изволите овом приликом примити, Господине Војводи, уверење о моме најдубљем поштовању.

Секретар Комитета,

Владета Н. Милићевић

Господину војводи
Степи Степановићу
Чачак.

[Споља:] Одговорено 30/XI. 1924 г. да се не могу примити.

(НМЧ, И 833)

⇒ 27 ⇐

[грб]
Краљ. Срп.
Суд Општине Чачанске
Бр. 5003
20 јуна 1925 г.
Чачак

Господину Степи Степановићу
Војводи
Чачак

На предлог председника општине, одбор општине вароши Чачка, ценећи Ваше велике заслуге за освећење Косова и за јединство нашег народа: Срба, Хрвата и Словенаца, и да би се сачувала вечита успомена према Вама, у својој пуној седници од 9 јуна т. год. Бр 5003 изволео је решити:

“Да улица звана “Сарајевска” од сада носи назив: улица “Војводе Степе.”

О предњем, част ми је известити Вас, ради знања.

Секретар, Председник општине,
Ј. В. Ђорђевић Р. Пантовић

Уважајем Господине Војводе
Степе.

Примио сам Ваше писмо
од 20 Јуна ове године
број 5003, којим сте ми
јавили да је, на Ваш
предлог, Одбор општине
вароши Чачка изволео
решити: да улица звана
“Сарајевска” од сада
носи назив: улица
“Војводе Степе”

Ја дубоко благодарим
Вам и Одбору на овој
почасти; налазећи да сте
њоме одликовали она
горостасна дела јунаштва
и пожртвовања наших
војника, а ваше браће и
синова, којима сам имао
срећу да командујем у
оним претешким али и
преславним данима
минулог рата.

Молим Вас Господине
Председниче да примите
уверење о моме усрдном
поштовању.

10 Августа 1925 год.
Чачак.

Војвода
Степан Степановић

Председнику Општине Чачанске.
Господину Рад. Пантовићу.
овде.

(НМЧ, И 831)

⇒ 28 ⇐

Војводи
Господину Степи Степановићу,
Чачак

Грађани варошице Соко-Бање у знак признања према сенима изгинулих и помрлих својих хероја у минулим ратовима 1912.-1919. године, подигли су монументални споменик који ће поколењима причати о пожртвовању и самопрегоревању својих предака који су се жртвовали за своју Отаџбину и њено велико уједињење.

Откривање и освећење овога споменика извршиће се у недељу на дан 19. јула т. г. по новом календару.

Приређивачком одбору је част умолити Вас као бившег команданта армије у свима

[Споља:]

Уважени Господине Председниче.

Примио сам Ваше писмо од 20 Јуна ове године број 5003, којим сте ми изволели јавити, да је, на Ваш предлог, Одбор општине вароши Чачка изволео решити: да улица звана “Сарајевска” од сада носи назив: улица “Војводе Степе”

Ја дубоко благодарим и Вама и Одбору на овој почаст; налазећи да сте њоме одликовали она горостасна дела јунаштва и пожртвовања наших војника, а ваше браће и синова, којима сам имао срећу да командујем у оним претешким али и преславним данима минулог рата.

Молим Вас Господине Председниче да примите уверење о моме усрдном поштовању.

10 Августа 1925 год.
Чачак.

Војвода
Степан Степановић

Председнику Општине Чачанске.
Господину Рад. Пантовићу.
овде.

(НМЧ, И 831)

⇒ 28 ⇐

Војводи
Господину Степи Степановићу,
Чачак

Грађани варошице Соко-Бање у знак признања према сенима изгинулих и помрлих својих хероја у минулим ратовима 1912.-1919. године, подигли су монументални споменик који ће поколењима причати о пожртвовању и самопрегоревању својих предака који су се жртвовали за своју Отаџбину и њено велико уједињење.

Откривање и освећење овога споменика извршиће се у недељу на дан 19. јула т. г. по новом календару.

Приређивачком одбору је част умолити Вас као бившег команданта армије у свима

минулим ратовима наших палих хероја, да изволите доћи и присуствовати овом свечаном и тужном спомену.

У тој нади, остајемо учтивии

30. јуна 1925.
У Соко-Бањи.

Секретар, Председник одбора,
Мих И Стојанчевић. Ј. Б. Хаџипавловић
председник општине.

[Споља:]

Уважени Господ. Председниче,

Примио сам Ваше писмо од 30 пр. мца, којим ми јављате да ће грађани Соко Бање 19 ов. мца у Соко Бањи открити и осветити Споменик својим изгинулим и помрлим херојима у ратовима 1912-1919 год.

Ја се радујем што грађани Соко Бање тим Спомеником и видно обележавају своју благодарност хероима који падоше славно, носећи своју победоносну Заставу кроз Једрене преко Доброг Поља у Дубровник, борећи се за ослобођење и уједињење нашег народа.

Жалим што лично не могу доћи, да се пред тим спомеником, с вама заједно, поклоним светим сенима тих мојих ратних другова и прославим успомену на њихово пожртвовање и заслуге за извојевано ослобођење и уједињење нашег народа.

Њим Слава а Вама хвала.

17 Јула 1925 г
Чачак.

Војвода
Степ. Степановић

Председнику Одбора за откривање и
освећење Споменика у Соко Бањи.
Соко Бања

[Грб]
Командант
Шумад. дивиз. области

12 новембра 1925 год. Крагујевац.

Господине Војводо,

Молим да ми не замерите, што Вам се обраћам са овом молбом, и што Вам на тај начин одузимам тако потребан и заслужени одмор. Мислим да нећете замерити једном Вашем потчињеном, који је имао част да служи под Вашом командом 1913., 1914., 1915., 1916. и 1917. године. Можда се сећате мене са Страцина и Једрена (1912/13 год.), са Стола код Бабушнице и Тепоша (1913.), из Мачве (1914.) и са Доброг Поља (1916/17) - команданта 19. пешад. пука.

Жеља ми је, да у својој канцеларији, у штабу Шумадиске дивизиске области имам фотографије свију бивших команданата ове дивизиске области и ратних команданата ове дивизије и зато молим, да би ми изволели послати своју фотографију са потписом — без обзира на величину. Исто тако молим, да би ме обавестили о времену Вашег командовања ове дивизиске области и имена свију Ваших предходника, како би се постарао и за њихове фотографије.

Молим Вас, да изволете примити моје дубоко поштовање.

Добросав Ј. Миленковић
дивизиски генерал

[Споља:]

Драги Господ. Миленковићу.

У одговор на Ваше писмо од 12 ов. мца јављам Вам ово:

1.) Не могу Вам послати слику, јер је немам, и жалим јако што Вас не могу задовољити.

2.) Ја сам био командант Шумад. дивиз. области од 26 Јуна 1903 г. до 31/III 1908 год.

3) Пре мене је био командант Шумад. дивиз. обл. пуковник (сада генерал) Михаило Рашић, а ко је био пре њега не сећам се.

Примите драги Господ. Миленковићу изразе мога усрдног уважања и поздрава.

Степ. Степановић,
Војвода.

(НМЧ, и 828)

Поштовани г. Војводо,

Подуже је времена прошло како Вам се не јавих. Све сам очекивао, да бар које год питање решимо, те да Вам бар што год повољно јавим. А рачунао сам да ћете доћи овамо за прославу освећења заставе Београдског месног одбора, када би имали прилике да се о свему уверите и видите.

Средишни одбор и поред моје најбоље воље и наваљивања врло слабо ради. Од Маја месеца па до данас 5 пута сам позивао седницу и не успех ни једанпут да на њу дође бар половина чланова. Услед овога на последњој седници, која је била сазвана за 17ти ов. месец и на коју је дошло свега 8 чланова (рачунајући ту и себе) решили смо, да онима осталима пошаљемо нарочита писма којим их питамо: хоће ли и желели и даље остати чланови Средишњег одбора, пошто на седнице никако не долазе — да одговоре до конца овог месеца — те да би у случају негативног одговора могли изабрати друге на њихова места.

Железничке карте су нам укинули и поред свих покушаја, да их поново добијемо нисмо успели и услед тога и наши покушаји за организацију у унутрашњости застали су. Поштарине неће да нас ослободе.

Dr Лаза Марковић и Dr Вој. Јањић до данас још ништа нису хтели радити за онај новац што нам дугује Министарство Унутр. дела, нити су пак нашли за нужно да нам бар на једну

седницу дођу. Кад сам пре 2 месеца питао Dr Лазу он ми рече: “Па зар то још није добивено?!”

Из свега њиховог понашања, као и понашања Министра војног код кога сам лично био и поднео му представку да дозволи официрима, да могу бити чланови Народне Одбране и поред врло ласкавог обећања — ништа није урадио — ја видим да Влада нашу организацију не радо гледа, јер не само што је неће да субвенционира (Јадранској стражи и Аеро клубу дала је преко 1.500 000 дин), него како се мени чини изгледа ми да би волела и да је нема.

Врло је тешко радити на овај начин и ја чекам да дођете овамо кад се мало отопли, па да се и Ви и ја повучемо одавде, јер и поред наше најбоље воље и труда немогуће је ма шта у напред кренути.

Из Скопља ми председник рече, да њему изгледа као да власти тамо нису баш наклоњене Народној Одбрани, јер су врло индиферентне према њој, што ме још више утврђује у уверењу, да Влада нема симпатија за наш рад.

Станоје Станојевић професор универзитета послао ми је приложену своју Историју у којој је исправио оно своје тврђење за пробој Солунског фронта и молио ме је да Вам књигу пошаљем, велећи “да му је оно случајан лапсус” у шта ја право да Вам кажем неверујем већ мислим да је било намерно и тенденциозно, а ово сад вели под притиском усмених напада многих људи, јер у штампи нисмо могли нигде успети, да га јавно питамо, пошто је он сарадник готово свих листова, па се изговарају да им је незгодно, да приме што противу свога сарадника.

Прослава освећења заставе лепо је испала, а и у материјалном погледу добро је успела. Изгледа да ће месни одбор имати чист добитак преко трошкова око 200 000 динара.

Каквих других новости за сада нема, а ако би што било јавићу Вам накнадно.

Поздравите све Ваше а и Ви примите најсрдачнији поздрав од Вашег

Војислава.

[Споља:] Примљено 24/XII 1925 г

(НМЧ, и 840)

[грб]
Кабинет
министра вера
Београд, 23-I-1926 г

ГОСПОДИНЕ ВОЈВОДО,

Под Р. Бр. 356 од 21. овог месеца послао сам налог Окружној Финансијској Управи у Чачку, да Вам исплати 250.000 динара, колико Вам је чл. 3. ал. II. Закона о народном признању одређено у знак народног признања.

Што Вам ова сума није раније исплаћена разлог је у томе, што Закон о народном признању још није био донет, када су прошле буџетске дванаестине рађене, те у њих није ни могла бити унета потребна сума за исплату, већ је то учињено у последњим буџетским дванаестинама, из којих сам напред цитираним налогом наредио, да Вам се изврши исплата, чим сам добио од Министарства финансија извештај, да је потребан кредит за исплату отворен.

Примите, Господине Војводо, уверење мога особитог поштовања.

Министар вера,
М. Л. Трифуновић.

Господину Војводи Степи Степановићу
Чачак

(НМЧ, и 837)

[грб]
Командант
Шумад. дивизиске област

Крагујевац 5 јануара 1927 године

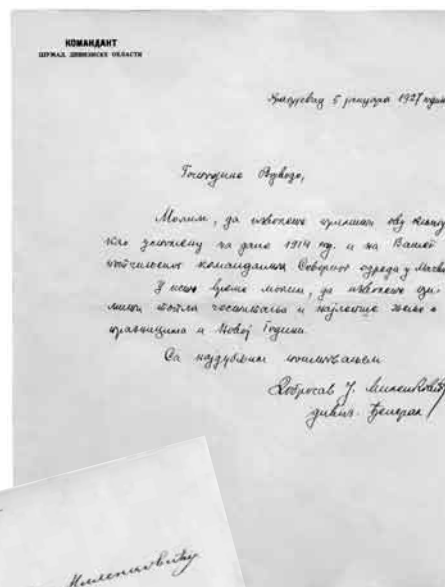
Господине Војводо,

Молим, да изволете примити ову књигу као спомену на дане 1914 год. и на Вашег потчињеног команданта Северног одреда у Мачви.

У исто време молим, да изволете примити топла честитања и најлепше жеље о празницима и Новој години.

Са најдубљим поштовањем

Добросав Ј. Миленковић
дивиз. генерал

[Споља]: 3 фебр. 1927 г.
Чачак

Драги Господ. Миленковићу

Примио сам Вашу књигу о операцијама XIX пеш. пука, коју сте ми послали писмом од 5 прош. мца, па Вам топло благодарим на томе; јер сте ми причинили велику радост, оживљавајући успомену на оне мучне, али славне дане.

Због слабости нисам могао да Вам раније одговорим, па Вас молим да ме извините и да примите мој усрдан поздрав.

Војвода
Степ. Степановић

(НМЧ, И 827)

→ 33 ←

[Жиг:]
Чачак 20 VIII. 927
Министарство Пошта и Телеграфа

ТЕЛЕГРАМ

Војводи Степи Степановићу
Чачак

Телеграф места предаје: Београд
Бр. телегр.: 5337

Врста: п
Број речи: 38
Време предаје (дана, часа, мин.): 20, 11, 50
Службени подаци: —
Време пријема (дана, часа, мин.): 20, 12, 10
Потпис телеграфа. чиновника: Божић

Поводом десетогодишњице [?] церске битке резервни официри и ратници сећају се свог седој Војводе и поздрављају га честитајући му десетогодишњицу [?] Војводског чина живео јуначки војвода Степа Степановић. слава палим ратницима

Председ. Радосављевић

→72←

[Споља:]

Удружењу резервних официра и ратника
Београд

Тронут сећањем резервних официра и ратника на Церску Битку, ја им од срца благодарим што су одржали помен неугаслој слави церских јунака и поздрављам их са: слава горостасним церским јунацима а хвала резервним официрима и ратницима

21/VIII 1927 г
Чачак.

(НМЧ, И 843)

→ 34 ←

[Жиг:]
Чачак 21. VIII. 927
Министарство Пошта и Телеграфа

ТЕЛЕГРАМ

Адреса: Г. Војводи Степи Степановићу Чачак.
Из: Блед
Број телегр.: 556
Врста: п.
Број речи: 52
Време предаје (дан, час, мин.): 21, 11, 40
Службени подаци: —
Време пријема (дан, час, мин.): 21, 15, 17
Потпис званичника: Божић.

Желим да поделим са Вама драги мој Војводо оно што Вам је на души кад се ових дана сећате наших напора и наших успеха на Церу али оно што ваша дивна смрност неће ни у себи признати дуг који вам сви дугујемо одаје Вам ваш Краљ

Александар

→73←

[Споља:]

Њ. Велич. Краљу Александру I
Блед

Ваше Величанство,

Депеша Вашег Величанства о напорима и успеху на Церу донела ми је велику радост, па се осећам срећан, као и онда када ме је Ваше Величанство за победу на Церу произвело за Војводу.

Дубоко благодарим Вашем Величанству на овој милости и кличем

Живио Краљ Александар I и његов дом.

22/VIII 1927 г
Чачак

Војвода
Степ. Степановић

→ 35 ←

[грб]
Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца
Суд општине тешичке
срез Моравски обл. Нишка
Бр. 1286
14. маја 1928. г.
Варошица Тешица

Господину Војводи
Степи Степановићу
Чачак
Славни Војводо!

Суд и одбор ове општине на седници својој од 13. маја тек. године одлучио је: да се улица, у овој варошици, која води од општинске суднице ка селу Лоћици назове: "Улица војводе Степе" — одајући Вам тиме признање и благодарност, као своме војсковођи, за рад и напоре у прошлим ратовима, на добро драге нам отаџбине.

Извршујући овим жељу свега грађанства наше ново — проглашене варошице, суд Вас о овоме извештава и моли, да ово и Ви одобрите.

Деловођа, Председник општ. суда,
Драг. М. Спасић Живојин Ар. Стевановић
[печат]

[Споља:] улица Вој. Степе у Тешици

24. маја 1928. год. на православни Спасов Дан у дому Господина Војводе Ст. Степановића у Чачку извршио предају.

Поглавар среза трнавског,
[нечитко]

(НМЧ, И 842)

⇒ 36 ⇐

[грб]
Под Високом Заштитом
Његовог Величанства Краља
Александра I.
Удружење резервних официра и ратника
Пододбор
Бр. 98.
15. маја 1927. год.
Шабац
[печат]

Господину Војводи
Господину Степи Степановићу
Чачак

Пододбор Удружења Резервних Официра и Ратника у Шапцу, решио је, да још ове године подигне Спомен-Костурницу, на месту чувене и славом увенчане Церске битке, и близу исте једну Спомен-Чесму, са водом из извора зв. "Липовац" на Церу.

Пројекти и једне и друге грађевине готови су и исти су били на прегледу и одобрењу код Његовог Величанства Краља, приликом аудијенције делегације овог Пододбора, на дан 4. ов. мес.

Његово Величанство Краљ изволео је одобрити те пројекте и обећати, да ће неизо-

ставно доћи на лице места, ради отварања Споменика, на дан 18. августа ове године.

Достављајући Вам, Господине Војводи, напред изложено, заједно са приложеним фотографским скицама одобрених пројеката, овом је Пододбору част умолити Вас за Вашу цењену сарадњу и помоћ у овоме светом, пуном части националном послу, како би могли, по Високој Жељи Његовог Величанства Краља, открити и осветити ове Споменике 18. августа ове године, као дана тријумфовања српске славом увенчане армије, под мудром командом националног легендарног Церског јунака, Господина Војводе Степе Степановића, над непријатељем Словенства и Српскога племена.

[печат]
Секретар, Председник,
рез. админ. поручник, рез. пешад. ппуковник,
Милош П. Павловић [нечитко]

[Споља:] Послао сам прилог 500 дин. 4 Јуна 1927 г.

⇒ 37 ⇐

[грб]
Под Високом Заштитом
Његовог Величанства Краља
Александра I
Удружење резервних официра и ратника
Пододбор
Бр. 272.
22. јуна 1928 год.
Шабац
[печат]

Господину Војводи
Господину Степи Степановићу
Чачак.

Великог, Славног и Уваженог Церског Победника 1914. године, Вас, Господине Војводи, сматрамо за особиту и свету част и дужност позвати, да својим високим присуством увеличате на Видовдан ове године свечану прославу откривања СПОМЕН-КОСТУРНИЦЕ НА ЦЕРУ.

Уз овај позив, сретни смо, да Вас известимо, да је основна Школа на Текеришу добила Ваше име.

ЖИВЕО ЦЕРСКИ ПОБЕДНИК!

[печат] С особитим поштовањем,
Председник,
рез. пешад. ппуковник,
[нечитко]

[Споља:]

Пододбору Резервних официра и ратника
Шабац

Из свег срца благодарим вам што сте кости церских јунака склонили у костурницу и обележили је спомеником.

Живи споменик подигао им је Народ у своме срцу.

Спречен слабошћу да се лично поклоним њиховим костима ја им шаљем поздрав: Слава Вам Бесмртница Церске победе.

26 Јуна 1928 г. Војвода Степановић

Чачак

⇒ 38 ⇐

[грб]
Под Високом Заштитом
Његовог Величанства Краља
Александра I.
Удружење резервних официра и ратника
Пододбор
Бр. 331
29. јуна 1928 год.
Шабац

Господину Војводи
Господину Степи Степановићу,
Чачак

Под свежим утисцима побожне народне манифестације и после топлих родољубивих

молитви упућених Вишњем 28. о. м. на гордоме Церу за покој душе Церских Хероја — хитамо да Вам у име Одбора за подизање Спомен-Костурнице на Церу и овог Пододбора, као и у име свих учасника на овој прослави упутимо овим путем изразе дубоке захвалности на упућеном нам поздраву, радосни што Вас, Господине Војводи, можемо уверити, да је захвални народ наш још дубље урезао у своја родољубива срца захвалност Церским Херојима, којима сте Ви, Господине Војводи, 1914. године били Велики Учитељ и Церски Војвода.

Поред захвалности, допустите, Господине Војводи, да Вам и овом приликом изразим своје дубоко поштовање и ратнички поздрав.

Живео!

[печат]

Секретар,
рез. админ. капетан II кл.,
Милош П. Павловић-Старији
Председник,
рез. пешад. ппуковник,
[нечитко]

⇒ 39 ⇐

Сплит, 3. VIII-1928.

Господине Војводи!

О великим љетним школским празницима 1926 г. на проласку кроз Чаћак за Јужну Србију, удовољили сте мојој превеликој жељи да Вас видим и да се поклоним Вама, који сте Вашим војничким генијем задивили свијет и припомогли нашем ослобођењу и уједињењу.

Моја опажања и утиске забиљежио сам у књизи "Јужна Србија".

Предавањима упознавао сам Јужно србијанце са Далмацијом и Јадраном а овом књигом желим да приморце упознам нашим класичним Југом.

Примите, господине Војводи, моју књигу као знак мога великог поштовања и дубоке оданости

Проф. Стјепан Роца

(НМЧ, И 829)

LÉGATION ROYALE DE BULGARIE
Belgrade, le 18. ноемврий, 1928.

Многоуважаеми Войводо,

Изпратения чрез г. Радисавлевичъ портретъ
своевременно получихъ и изпратихъ въ Военно-
Историческата Комисия въ София.

Комисията ме натовари да Ви искажа нейната
сърдечна благодарностъ за благосклонното Ви
отзоваване на молбата ѝ.

Портрета ще се запази въ историческия
музей.

Сжщата Комисия ме натовари да Ви уведомя,
че наскоро ще се тури подъ печатъ трудътъ
ѝ “операциитъ около Одринската крепостъ”,
написанъ само възъ основа на автентични
документи.

Вървайте многоуважаеми Войводо, въ моитъ
чувства на дълбока къ мъ Васъ почитъ,

Кутупов
Секретаръ на Българската Легация
въ Бѣлградъ.

(НМЧ, И 841)

Le Maréchal Stépa Stépanović

(résumé)

Le Maréchal Stépa Stépanović naquit le 11 mars 1856 dans le village de Koumodrage, près de Belgrade. Il entama une carrière d'officier sur un champ de bataille lors des Guerres serbo-turques (1876-1878), en tant que cadet de l'École d'artillerie. Il fut d'abord ordonnance à l'état-major de la division de la Choumadilla. Lors de la Seconde guerre, au début du mois de janvier de l'année 1878, dans le Nichor, il fut le premier à sauter dans les tranchées turques, à la tête du Détachement de patrouille. Il commanda indépendamment aux flancs-gardes par la Montagne sèche, à l'avant-garde de la colonne de Vètèrnik et des Oustachis de Poljanik.

Son ascension au service, commencée sous le signe des plus hautes consécration pour ses mérites à faire régner la paix sur les champs de bataille, continua de façon habituelle à travers sa fonction conciliatrice au poste de sergent, d'adjudant de bataillon et de commandant de compagnie. Lors de

la guerre avec la Bulgarie (1885-1886), il commanda au bataillon. En 1889, il fut placé dans le secteur de l'état-major. Il montra un penchant exceptionnel pour le secteur de troupe en commandant au régime, à la brigade et à la division de l'infanterie. En plus des devoirs de commandement à l'état-major, de la fonction d'adjoint au chef à l'état-major principal incluse, il fut aussi chef du secteur d'état-major et du secteur opérationnel du Ministère de l'armée, et en 1908 ainsi que de 1911 à 1912 il devint Ministre de l'armée. Il fut promu au rang de général en 1907 en tant que commandant de la Choumadilla.

Au cours de la Première guerre des Balkans, sous son commandement, la Deuxième armée envahit le Pic du tsar, la Kriva Palanka et Kratovo, tandis que durant la bataille de Koumanovo, au cours des combats contre les Turcs près de Stratsine et du Pic noir, elle contribua à la défaite générale de l'armée turque dans la vallée du Vardar. Fin oc-

tobre, elle fut envoyée comme aide à l'armée bulgare sous le Yédréné, qui se rendit le 26 mars 1913. Lors de la Seconde guerre des Balkans en 1913, il défendit avec succès, aidé de la Deuxième armée, le camp fortifié de Pirote et les terres en direction de la Nichava, attachant à soi-même des forces bulgares plus puissantes. À partir du mois d'avril 1914, il fut président de la commission pour l'établissement du front limitrophe vers la Bulgarie.

Au début de la Première guerre mondiale, il dirigea la mobilisation et la concentration de l'armée serbe. Avant le début des opérations militaires, il obtint à nouveau le commandement de la Deuxième armée. À la bataille du Tsèr, du 16 au 19 août 1914, il mit en déroute le huitième et des parties du Treizième corpus de la Cinquième armée austro-hongroise et chassa l'ennemi du pays. Sous son commandement s'effectua une marche-manœuvre très complexe, qui se termina par un combat de rencontre durant la nuit du 15 au 16 août, entre la Division combinée et la Vingt et unième division, après la décision de prise de la ville de Kosana dans le Tsèr. Le lendemain, il fut dans les premiers rangs de combat de la Division combinée, releva le moral des troupes et établit l'ordre auprès des unités de combat raréfiées et épuisées. Le deuxième jour de la bataille, sa présence auprès de la Division de premier appel de la Choumadilla supprima la crise en provenance de Chabats. La bataille fut gagnée le 19 août 1914 lorsque, devant la Division combinée et la Division de premier appel de la Morava dans le Tsèr et l'Ivérak, commença le repli de la Neuvième division austro-hongroise. Stépa Stépanović, par sa présence sur les endroits les plus menacés, centralisa l'activité de ses divisions et, de manière décisive, exerça une influence sur le déroulement triomphal de la bataille. C'est pourquoi il fut promu le 20 août 1914 au rang de Maréchal. Lors de la bataille sur la Drina, la Deuxième armée, sous son commandement au mois de septembre, empêcha la Cinquième armée austro-hongroise de traverser la Drina et refoula l'assaut du Corpus combiné. Lors de la bataille de Koloubara, elle arrêta l'attaque austro-hongroise au-dessus de la rivière Ljiga, puis chassa la Cinquième armée austro-hongroise jusqu'à la traversée sur la rive gauche de la Sava et du Dounav.

Au cours de l'année 1915, la Deuxième armée ralentit, par une défense tenace, la survenue des Bulgares à la frontière de l'est, puis joua un rôle extrêmement important dans la manœuvre de Lèskovats. Puisque la défense de la ville de Nich fut interrompue, une Division bulgare envahit la ville de Lèskovats avec l'intention de couper, par la vallée de la Yablanitsa en passant par Médvédja vers Prichtina, toute possibilité de repli à la Deuxième armée serbe. Le corpus, formé sous le commandement du colonel Ljoubomir Milijć, effectua une contre-attaque sur la Rivière déserte et refoula les Bulgares vers Lèskovats. La voie Prokouplje-Lébané-Prichtina fut ainsi ouverte. Après le repli à travers le Kosovo, le Maréchal Stépa Stépanović présida aux réunions des commandants de l'armée à Peći, au cours desquelles il fut décidé de la réalisation de la directive du Haut commandement concernant le retrait vers la Côte Adriatique. Sous des circonstances pénibles, elle se replia en passant par Peći, Podgoritsa et Skadar vers la Crète.

Après la réorganisation de l'armée serbe au printemps 1916 avec la Deuxième armée, il partit au front de Thessalie. Au front de Moglène, la Deuxième armée, par ses activités de combat, empêcha la progression de considérables forces ennemies sur des terrains difficilement accessibles devant eux. Après la tentative de percée du front durant l'offensive de printemps en 1917, on se tourna vers la guerre des tranchées, au cours de laquelle se distinguèrent les Unités d'assaut. Le Haut commandement ordonna, au début du mois de juin, au Maréchal Stépa Stépanović de continuer ses analyses concernant l'exécution de la percée du front ennemi sur le secteur Dobro Polje-Vétèrnik. Sous peu, l'état-major de la Deuxième armée élaborait un calcul détaillé des renforts nécessaires à l'infanterie et à l'artillerie. Après deux mois de préparations, à l'aube du 14 septembre 1918 commença le bombardement des positions bulgares. Par un des plus forts feux d'artillerie furent pilonnés tous les emplacements au-devant de la Deuxième armée serbe sur le secteur Soko-Vétèrnik. La Division de la Choumadilla partit à l'assaut le 15 septembre 1918 et en moins d'une heure s'empara de la première ligne des tranchées au Vétèrnik de l'est et de l'ouest. Au cours des deux jours suiv-

ants, en collaboration avec la Première armée, elle acheva la percée du front ennemi défini à Dobro Polje et à Kozyak, continua la poursuite énergique vers le Vardar et obligea la Bulgarie à la capitulation. Par la victoire de la Deuxième armée à Dobro Polje sous le commandement du Maréchal Stépa Stépanović commença la rupture des forces centrales. La Bulgarie ne put que reconnaître le fait que l'attaque sur le front de la Macédoine fut fatale pour eux tous. Pour ses mérites au front de Thessalonie, il reçut la médaille serbe de l'étoile de Karadjordje avec les épées de premier et de second ordre, la distinction anglaise Bata de second ordre et l'insigne française de la Légion d'honneur de second ordre.

Après la capitulation de la Bulgarie, la Deuxième armée quitta la frontière bulgare et continua son activité à travers le Kosovo, le Sandjak, la vallée de l'Ibar et de la Morava de l'ouest vers la Bosnie. Un accueil solennel fut préparé à Sarayévo pour le Maréchal Stépa Stépanović le 17 novembre 1918. Le Maréchal exprima son remerciement à travers un seul et unique souhait: "Que votre prénom ne vous éloigne jamais les uns des autres, puisque vous êtes le sang d'un même sang et l'os d'un même os; que votre religion ne vous sépare, car il existe un Dieu seulement." Lors de l'accueil, on lui remit une couronne argentée munie de l'inscription: "À

l'illustre Maréchal Stépa Stépanović de la part de la citoyenne de Sarayévo à nouveau libre." Il passa un an à Sarayévo en tant que commandant de la Deuxième zone militaire après la démobilisation de l'armée. En dehors de ses devoirs de commandant, il fut présent également dans la vie sociale de la ville. Il alla aux cérémonies et autres manifestations, fut accueilli avec plaisir dans les villages des alentours et fréquenta le maire Aristotel Pétrović et le poète Aleksa Chantić. Au premier anniversaire de la libération de Sarayévo, le Conseil municipal, lors d'une réunion solennelle lui décerna l'adresse de gratitude des citoyens de Sarayévo et le choisit comme citoyen d'honneur. Il fut également citoyen d'honneur de Touzla.

En novembre 1919, le Maréchal Stépa Stépanović fut relevé de ses fonctions et dès lors vécut à Tchatchak. Aux invitations provenant de la part de tous ses camarades de guerre concernant diverses cérémonies d'anniversaire de batailles, il répondit par simple lettre, mais ne se rendit jamais à aucune d'entre elles, prétextant que sa santé ne lui permettait pas de voyager. Ses départs pour Belgrade furent rares, limités à des visites à sa famille ou au Congrès de la Défense nationale dont il fut le président jusqu'à la fin de sa vie. Il mourut le 27 avril 1929 à Tchatchak.

Издавач

НАРОДНИ МУЗЕЈ - ЧАЧАК
Цара Душана 1 ▪ www.cacakmuzej.org.yu ▪ e-mail: camuzej@eunet.yu

Радивоје БОЈОВИЋ
ВОЈВОДА СТЕПА СТЕПАНОВИЋ
1856-1929

Главни и одговорни уредник
Делфина РАЈИЋ

Уређивачки одбор
Милош ТИМОТИЈЕВИЋ, Делфина РАЈИЋ, Катарина ДМИТРОВИЋ

Ликовно-графичко обликовање
Светлана ЏИДА

Лектор и коректор
Мр Маријана МАТОВИЋ

Превод на француски језик
Елизабет ЈОВАНОВИЋ-МИЉАКОВИЋ

Фотографије
Марко БОЈОВИЋ (Кат. бр.: 12, 76, 93, 103, 104, 118, 119, 120, 121)
Војислав ТРАНДАФИЛ (Кат. бр.: 2, 10, 11, 28, 39, 41, 43, 60, 71, 81, 108, 126, 128, 135, 136, 138)

Штампа
ГРАФИЧКИ ЦЕНТАР - ЧАЧАК

Тираж
500

Изложбу приређује Народни музеј у Чачку поводом стопедесетогодишњице рођења војводе Степе Степановића
Март – мај 2006.

Аутор изложбе
Радивоје БОЈОВИЋ

Ликовни сарадник
Светлана ЏИДА

Ликовно-техничка реализација
Миленко САВОВИЋ

Конзервација
Милица ДРИЊАКОВИЋ, Душица БИЦОК

Техничка реализација
Дејан АЏЕМОВИЋ, Дејан ПЕТРОВИЋ

Народни музеј у Чачку захваљује Војном музеју и породицама Лучић и Вељовић из Београда на позајмици предмета за изложбу.

CIP

